

GGD
Rotterdam en omstreken

Procesverslag Conferentie

'Voeding & Beweging'

Rotterdam

29 maart 2006

Samen
spraak
advies

April 2006

Toelichting bij dit procesverslag

Dit rapport bevat een weergave van de opbrengsten van de conferentie 'Voeding & Beweging', zoals die op 29 maart 2006 is gehouden in het Wereldmuseum in Rotterdam.

Allereerst geven we de aanleiding en het doel van deze conferentie aan en wie deel heeft genomen. De rest van het rapport bevat een zo getrouw mogelijke weergave van hetgeen door de deelnemers is ingebracht voor en tijdens de verschillende onderdelen van de conferentie. Tijdens de conferentie hebben de deelnemers formulieren ingevuld die achteraf zijn ingenomen. En tijdens de besprekingen in kleine groepen en tijdens de plenaire besprekingen zijn verslagen gemaakt van hetgeen besproken is¹.

Bij de weergave van de inbreng van de deelnemers is deze inbreng direct gekoppeld aan de persoon die dat element heeft ingebracht. Dit is gedaan om bij de inhoudelijke verslaglegging zo nauwkeurig mogelijk te kunnen nagaan wat de bron van de genoemde zaken is geweest. Daarmee is dit procesverslag niet geschikt, en uitdrukkelijk ook niet bedoeld, als een verslaglegging van de conferentie voor externe publiciteit.

Dr. Vincent Peters	Samenspraak Advies
Drs. Marleen van de Westelaken	Samenspraak Advies
Drs. Iris Walenburg	RVZ

Nijmegen
April 2006.

---

¹ Met dank aan Saskia Kloezeman, Bernice Kobes, Laura Koene, Lyne Blanchette en Margrietha Wats voor het maken van de verslagen.

Inhoud

Toelichting bij dit procesverslag	1
1. Inleiding	1
1.1 Aanleiding	1
1.2 Doelstelling	1
1.3 Deelnemers	2
1.4 Het programma.....	4
2. De bevindingen van de conferentie	5
2.1 Opvattingen per actorgroep.....	5
2.2 Enkele algemene conclusies.....	12
2.3 Uitspraken over actorgroepen	13
2.4 Aangrijpingspunten voor verdere actie.....	15
3. Verslaglegging van de onderdelen van de conferentie.....	17
3.1 Fotocollages kinderen	17
3.1 Opening en welkom.....	18
3.2 Onderdeel A: Inventariseren van factoren.....	18
3.2.1 Individuele inventarisatie.....	19
3.2.2 Bespreking in kleine groepen en in de plenaire groep	20
3.2.3 Gemeenschappelijke bespreking	25
3.3 Onderdeel B: Beoordelen van de factoren.....	25
3.4 Onderdeel C: Debat.....	30
3.4.1 Individuele reflectie op rol van de partijen	30
3.4.2 Plenair debat	31
3.4.3 Verslag van de plenaire discussie	31
3.5 Onderdeel D: Afsluiting	34
Bijlagen	35
Bijlage 1 Hand-out introductie	35
Bijlage 2 Inventarisatie van factoren.....	38
Bijlage 3 Ingevulde formulieren naar aanleiding van individuele reflectie op de drie factoren die zijn gekozen als onderwerp in het debat	46

1. Inleiding

Op woensdag 29 maart 2006 is een conferentie rond het thema 'Voeding & Beweging' gehouden in het Wereldmuseum in Rotterdam. Deze conferentie is georganiseerd in opdracht van de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (RVZ) en in samenwerking met de GGD Rotterdam en omstreken. De uitvoering van deze conferentie was in handen van Samenspraak Advies, Nijmegen.

1.1 Aanleiding

De aanleiding voor het project waar de conferentie deel van uitmaakte, was de vraag van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) aan de Raad voor Volksgezondheid en Zorg (RVZ) wat voor de komende decennia de belangrijkste al bestaande en nieuwe volksgezondheidsproblemen zullen zijn, hoe de relevante actoren betrokken kunnen worden bij de aanpak van deze problemen en hoe bestaande en nieuwe instrumenten en structuren daarbij ingezet moeten worden. Dit moet vorm krijgen in een advies dat de Publieke Gezondheid in het beleid naar voren schuift en actoren, zoals andere ministeries, non-gouvernementele organisaties op het terrein van de publieke gezondheid, organisaties direct rond de burger én - wellicht wel de belangrijkste actor - de burger zal motiveren op het terrein van publieke gezondheid.

Eén van de thema's binnen dit advies is 'Overgewicht bij kinderen'; overgewicht en bewegingsarmoede bij kinderen en jongeren zijn momenteel hot items in Nederland. In politiek Den Haag is men van mening dat overgewicht een lokale aanpak vergt. Vele gemeenten zijn al actief aan de slag, maar welke aanpak werkt goed en wat is daar voor nodig? De ontwikkelingen en activiteiten in Rotterdam - waaronder het Actieprogramma Voeding & Beweging van de drie gemeentelijke diensten (Sport en Recreatie, Jeugd, Onderwijs & Samenleving en de GGD) dat in 2005 van start is gegaan en waarin de diensten zich hard maken voor gezonde voeding en meer bewegen bij kinderen en jongeren in de stad - zijn niet onopgemerkt gebleven. Vandaar dat de RVZ de GGD heeft benaderd met het verzoek om twee vragen te beantwoorden:

- Welke visie hebben gemeenten als het gaat over overgewicht?
  - Op welke manier kan op lokaal niveau een gezonde samenleving tot stand kan komen?
- Door het organiseren van de conferentie Voeding & Beweging wil de RVZ samen met de GGD Rotterdam e.o. een breed beeld van de Rotterdamse situatie te schetsen. De conferentie heeft zich voornamelijk gericht op kinderen in de basisschoolleeftijd.

1.2 Doelstelling

De conferentie beoogde voor zowel de GGD Rotterdam e.o. als voor de RVZ doelen te bereiken:

- ▶ Een brede groep actoren, betrokken bij het probleem van overgewicht bij kinderen, kennis laten maken met elkaar en met elkaars opvattingen over de problematiek van voeding en beweging van kinderen.
- ▶ Inzicht krijgen in welke oorzaken/factoren overgewicht bij kinderen bepalen en hoe deze oorzaken/factoren beïnvloed kunnen worden.
- ▶ Inzicht krijgen in de visies, mogelijkheden en belemmeringen van de verschillende actoren m.b.t. het aanpakken van het probleem.

- ▶ De deelnemers op een gestructureerde wijze na laten denken hoe gezamenlijk (intersectoraal) een bijdrage kan worden geleverd aan het bevorderen van een gezonde leefsituatie voor kinderen.
- ▶ Een eerste aanzet geven tot het opstellen van een convenant, met name inzicht geven in welke onderwerpen in een dergelijk convenant opgenomen zouden kunnen worden.

Hoewel de deelnemers vanuit een bepaalde expertise zijn benaderd, hebben zij deelgenomen op persoonlijke titel en niet als de vertegenwoordiger of de spreekbuis van hun instelling, organisatie of branche. Daarom is er voor gekozen om de doelstelling van de conferentie te formuleren in termen van het verkrijgen van inzicht in hoe er vanuit de verschillende actorgroepen wordt aangekeken tegen de problematiek van overgewicht. De concrete vertaalslag naar concrete afspraken en het vragen om commitment bij de aanpak van de problematiek zijn bewust buiten de doelstelling van de conferentie gehouden, omdat van deze groep deelnemers niet verwacht zou kunnen worden dat zij namens hun organisatie, instelling of branche afspraken zouden kunnen maken of toezeggingen zouden kunnen doen.

1.3 Deelnemers

Er zijn 33 personen en een aantal ouders en kinderen uitgenodigd om deel te nemen aan de conferentie. Uiteindelijk werd aan de conferentie werd deelgenomen door 29 personen, afkomstig uit 16 verschillende instellingen, organisaties en branches, betrokken bij de problematiek van overgewicht bij kinderen (gezondheidszorg, ggd, welzijn, wetenschap, overheid, industrie, ondernemers, gemeente, organisaties voor specifieke doelgroepen). Helaas hebben, waarschijnlijk vanwege miscommunicatie, geen ouders en kinderen aan de hele conferentie deelgenomen. Een negental kinderen van de openbare basisschool De Pijler is een paar weken na de conferentie alsnog gehoord tijdens een rondetafelgesprek op school.

In tabel 1 staat welke personen benaderd zijn voor deelname, hun organisatie en of zij wel of niet hebben deelgenomen aan de conferentie.

Tabel 1 Overzicht van benaderde deelnemers (gesorteerd per organisatie)

Naam	Organisatie	Aanwezig
Bram Ladage	Bram Ladage	✓
Cyla Ladage	Bram Ladage	✓
Martien van der Velden	Buurt en SpeeltuinWerk Rotterdam	✓
Nigar Özer	Diëtisten- en sportpraktijk Nimer	✓
Gerda Nijssen	Dona Daria, centrum voor vrouwen en emancipatie	✓
Erwin Lankhorst	Ergo Control, bewegingsspecialist	✓
Klazine v.d. Horst	Erasmus MC	✓
Birgitte Wammes	Erasmus MC	✓
Marianne Wind	Erasmus MC	✓
Hanneke Blok	Gezondheidscentrum Katendrecht	✓
Xandra de Bruin	GGD Rotterdam e.o.	✓
Marja Hartmann	GGD Rotterdam e.o.	✓
Wilma Jansen	GGD Rotterdam e.o.	✓
Toon Voorham	GGD Rotterdam e.o.	✓
Arja Huysman	Huisarts Bergschenhoek	✓
Ton Legerstee	Jeugd, Onderwijs en Samenleving (JOS)	✓
Famke de Wilde	Lage Land Zorg; oefentherapie Cesar & fysiotherapie	✓
Marjon Verhoef	OBS De Pijler	✓
Jan Maarten Boot	PH Forum	✓
Margriet Udding	ROC Zadkine - Sport en Bewegen	✓
John Broer	ROC Zadkine - Opleidingsc. Welzijn, Sport & Bewegen	✓
Margrietha Wats	Raad voor de Volksgezondheid & Zorg	✓
Hermine Jongejan	Sint Franciscus Gasthuis	✓
Martine Berkhof	Sport en Recreatie, Jeugdbeleid	✓
Karin Stubenitsky	Unilever Research	✓
Elma Kaas	Buurt en SpeeltuinWerk Rotterdam	Afgemeld
Celina do Patrocinio	Dona Daria, centrum voor vrouwen en emancipatie	Afgemeld
Michiel Eldering	GGD Rotterdam e.o.	Afgemeld
Rina Labbe	GGD Rotterdam e.o.	Afgemeld
Rikky de Grenzer	Jeugd, Onderwijs & Samenleving (JOS)	Afgemeld
Isolde van Liefland	OBS De Pijler	Afgemeld
Annemarie Brama	Zilveren Kruis Achmea	Afgemeld
Careen Dankers	Zilveren Kruis Achmea	Afgemeld
Marlies van Voorthuizen	Zilveren Kruis Achmea	Afgemeld
Monique van de Wal	Zilveren Kruis Achmea	Afgemeld
<i>Organisatie (tevens deelnemers)</i>		
Saskia Kloezeman	GGD Rotterdam e.o.	✓
Bernice Kobes	GGD Rotterdam e.o.	✓
Laura Koene	GGD Rotterdam e.o.	✓
Lyne Blanchette	GGD Rotterdam e.o.	✓
<i>Facilitering</i>		
Vincent Peters	Samenspraak Advies	✓
Marleen v.d. Westelaken	Samenspraak Advies	✓

1.4 Het programma

Het programma van de conferentie was als volgt:

- 16.00 - 16.30 Ontvangst van de deelnemers.
- 16.30 - 16.40 Opening door Vincent Peters van Samenspraak Advies
- 16.40 - 18.10 Inventarisatie en ordening van oorzaken.
Tijdens dit eerste onderdeel zullen de deelnemers inventariseren welke factoren van invloed zijn op de problematiek van overgewicht bij kinderen en op de inrichting van een leefomgeving die voldoende bewegen en gezond eten mogelijk maakt. De geïnventariseerde factoren zullen door de deelnemers worden geordend op een aantal criteria.
- 18.10 - 19.00 Maaltijd.
- 19.00 - 19.55 Mogelijkheden en belemmeringen voor de verschillende betrokken partijen. In dit tweede onderdeel wordt gekeken naar de partijen (instellingen, organisaties, branches) die een rol zouden kunnen spelen bij het aanpakken van de problematiek: wat is hun visie, wat kunnen zij specifiek doen, hoe zouden zij dat kunnen doen, welke belemmeringen ervaren zij daarbij, met wie kunnen ze daarin samenwerken.
- 19.55 - 20.10 Conclusies en vervolgstappen
Afsluiting door Michiel Eldering.
- 20.00 - 20.30 Informeel napraten met een drankje.

Het programma is conform deze planning uitgevoerd. De afsluiting is gedaan door Marja Hartmann, adjunct-directeur van de GGD, in plaats van door Michiel Eldering.

2. De bevindingen van de conferentie

In deze paragraaf geven we de conclusies en de bevindingen van de conferentie weer. Deze conclusies en bevindingen zijn geordend in een viertal paragrafen.

In paragraaf 1 wordt per actorgroep samengevat wat er tijdens de conferentie is aangedragen. Deze opvattingen zijn geformuleerd op basis van alle informatie die voorafgaande en tijdens de conferentie is ingebracht (de vragenlijst, de brainstorming in de kleine groepen, de verslagen van de groepen, de ingevulde formulieren en het verslag van de plenaire bespreking). In hoofdstuk 3 van dit verslag wordt per onderdeel van de conferentie de gedetailleerde informatie gerapporteerd op basis waarvan de opvattingen uit deze paragraaf zijn samengesteld.

Na het weergeven van de opvattingen per actorgroep, geven we in paragraaf 2 een aantal algemene conclusies weer die getrokken kunnen worden uit al hetgeen naar voren is gebracht tijdens de conferentie.

Deze algemene conclusies worden in paragraaf 3 gevolgd door uitspraken die tijdens de conferentie zijn gedaan over de rol die specifieke actoren zouden kunnen spelen bij het werken aan deze problematiek.

We sluiten met paragraaf 4 dit hoofdstuk af met een blik op mogelijke aangrijpingspunten voor verdere actie.

2.1 Opvattingen per actorgroep

In deze paragraaf vatten we voor elk van de actorgroepen samen wat zij zoal hebben ingebracht tijdens de verschillende onderdelen van de conferentie. Daarmee ontstaat een beeld van de opvatting van de betrokken actor/partij. We willen daarbij een tweetal opmerkingen maken:

- ▶ de personen die hebben deelgenomen aan deze conferentie deden dat op persoonlijke titel, niet als vertegenwoordiger of spreekbuis van een instelling, organisatie of branche. Hetgeen hieronder wordt vermeld moet dus niet worden beschouwd als het standpunt van die instelling, organisatie of branche, maar als iets dat iemand vanuit het perspectief van die instelling, organisatie of branche heeft aangedragen in de verschillende onderdelen van de conferentie;
- ▶ de informatie die hier vermeld staat is gebaseerd op hetgeen wij hebben kunnen reconstrueren op basis van de materialen en verslagen van de conferentie. Daarnaast zijn de reacties van meerdere deelnemers die tot een bepaalde instelling, organisatie of branche horen samengevoegd. Dat houdt dus in dat we niet steeds het volledige, afgewogen gedachtegoed van de deelnemers kunnen weergeven, en dat het mogelijk soms een fragmentarische indruk maakt.

Kinderen (basisonderwijs)

Beweging

De kinderen geven aan dat bewegen goed en gezond is. Door veel te bewegen wordt je niet dik. Bijna alle kinderen beoefenen één of meerdere sporten. Ook zeggen ze in de pauze en na schooltijd buiten de spelen. Wat ze doen hangt af van de voorzieningen en de buurt waarin ze wonen. Criminaliteit en verkeersveiligheid speelt daarbij een rol; sommige kinderen moeten 'in het zicht' blijven, samen met een oudere zus/broer of vriend(in) gaan of een mobieltje bij zich dragen. De kinderen voelen zich het meest belemmerd door oudere kinderen. Soms zijn klagende burenen (lawaaioverlast, bal in de tuin) reden dat kinderen ergens niet kunnen spelen.

De kinderen hebben thuis allemaal een computer waar ze dagelijks gebruik van maken. Sommigen zitten veel achter de computer, anderen doen dat "niet meer" omdat ze het saai vinden en liever buiten spelen. De kinderen maken allemaal gebruik van MSN. Sommige kinderen waren op de fiets naar school gekomen, anderen lopend, met de auto of met de tram. Het weer, de afstand en het verkeer waren redenen dat ouders voor een bepaald vervoersmiddel kozen.

Voeding

Tijdens het ronde tafelgesprek hadden alle kinderen een boterham bij zich en wat te drinken (melk, sap). Ze zeiden allemaal te ontbijten. Ze hadden geen snoep mee genomen. Ze zeiden dat het van de school niet mocht, maar dat er wel vaak op snoep werd getrakteerd als er iemand jarig is.

De kinderen houden allemaal van snoep. Ze krijgen (of pakken) het thuis, maar kopen het ook zelf van hun zakgeld.

School (basisonderwijs)

Beweging

Kinderen zitten veel achter de computer, wat uitnodigt tot inactiviteit. Ouders werken vaak allebei en hebben daardoor minder tijd om activiteiten met de kinderen te ondernemen. Ouders geven bovendien niet het goede voorbeeld; ze doen zelf weinig aan sport en beweging. Voor sommige ouders zijn de hoge kosten die aan sportdeelname verbonden zijn een probleem.

De basisschool kan het bewegen bevorderen door meer te doen aan bewegingsonderwijs en kinderen te motiveren ook thuis te gaan sporten. Voor de school levert dat ook wat op; fitte kinderen leren beter en leveren betere prestaties. De tijdsdruk die leraren ervaren leidt er in de praktijk echter toe dat de gymles er bij inschiet.

Voeding

Geldgebrek speelt ook een rol bij ongezonde voeding; gezonde producten zijn vaak duurder dan ongezonde producten. Ook cultuur speelt een rol; in sommige culturen is gezamenlijk eten een belangrijke sociale factor en staat dik zijn voor welvaart.

Ook de media beïnvloedt het voedingspatroon van kinderen.

School (beroepsonderwijs)

Volgens de school is tijdgebrek bij de ouders een belangrijke factor voor het ontstaan van overgewicht. Doordat ouders vaak allebei werken is er minder tijd om te koken en gezamenlijk te eten of activiteiten te ondernemen. Bovendien geven ouders het verkeerde voorbeeld door vaak zelf ongezond te eten en niet aan sport te doen.

Beweging

Gebruik van TV en computer nodigen uit tot stilzitten en inactiviteit. Gebrek aan beweging is in die zin dan ook een consequentie van toegenomen welvaart. Kinderen kunnen ook minder makkelijk buitenspelen dan vroeger door het toegenomen verkeer en gebrek aan (veilige) speelplaatsen. Bewegen gebeurt meer op het sportveld, maar voor sommige ouders is sportdeelname financieel niet haalbaar.

Vanuit het ROC kan een bijdrage worden geleverd aan het bevorderen van bewegen door studenten van de opleiding sport en bewegen aan te stellen op (brede) scholen die na schooltijd kinderen begeleiden bij het spelen en sporten. Hiervoor zijn echter wel extra financiële middelen nodig.

Voeding

De invloed vanuit de omgeving speelt een belangrijke rol bij de keuze voor voeding. Reclame voor ongezonde producten is vaak gericht op kinderen. Bovendien leidt 'peer pressure' ertoe dat kinderen eerder kiezen voor snoep en snacks dan voor een boterham. Het referentiekader voor voeding is veranderd. Dit heeft onder andere te maken met een gebrek aan kennis; kinderen weten vaak niet wat (on)gezond is. Bovendien is het aanbod aan ongezonde producten groot, bijvoorbeeld in de schoolkantine.

De samenstelling van producten speelt ook een rol; in voeding zitten veel geraffineerde suikers, bijvoorbeeld in frisdrank. Kinderen krijgen daardoor ongemerkt veel suikers naar binnen.

Ouders proberen het gebrek aan tijd goed te maken met het geven van snoep. Voor andere ouders is gezonde voeding te duur.

Een mogelijke oplossing voor het overgewichtprobleem is het grote aanbod aan energierijke producten te verminderen.

Gemeente

Beweging

Bewegen is belangrijk voor kinderen. Naarmate kinderen meer bewegen kunnen ze zich beter concentreren en daardoor beter leren en zijn ze rustiger.

De gemeente is van mening dat bewegen kan worden bevorderd als kinderen ontdekken dat het leuk moet is. Scholen moeten uitnodigen tot bewegen, zowel tijdens als na schooltijd. Nu zitten kinderen na schooltijd vooral binnen achter de TV en de computer. Buitenspeelmogelijkheden zijn beperkt door toegenomen onveiligheid en gebrek aan speelplekken. Bewegen gebeurt nog vooral op de sportclub, maar veel mensen haken daarbij af.

De hele infrastructuur is niet meer ingesteld op bewegen; denk aan het openbaar vervoer, en de roltrappen en liften in gebouwen.

Voeding

Het voedingspatroon is veranderd. Ouders zijn zich onvoldoende bewust van de mogelijke gevolgen van ongezonde voeding. Ongezond eten wordt in de hand gewerkt door het grote aanbod aan soep en snacks. Het overal en altijd kunnen eten wordt steeds meer geaccepteerd. De norm is veranderd, ook ten aanzien van de hoeveelheid; de porties eten zijn de laatste jaren flink toegenomen. Ouders belonen hun kinderen vaak met snoep, waardoor snoepen een positieve associatie heeft.

Maar ook sociale en genetische factoren spelen een rol bij voeding en dik zijn.

De gemeente ziet de school als een belangrijke vindplaats voor de aanpak van overgewicht. Scholen hebben immers zowel contact met de ouders als met het kind. De gemeente Rotterdam investeert in gymlessen op school. In het meerjarenproject 'Elke dag bewegen' zijn gymleraren 'nieuwe stijl' aangesteld die ook na schooltijd met de kinderen sport- en spelactiviteiten ondernemen. De uitbreiding van het aantal brede scholen en de verplichting voor scholen om vanaf 2008 opvang aan te bieden van 8 tot 18 uur, biedt de mogelijkheid meer aandacht te besteden aan voeding en beweging. De vraag die daarbij wel moet worden gesteld is hoever scholen moeten en kunnen gaan bij het overnemen van (delen van) de opvoeding. Moeten scholen bijvoorbeeld een ontbijt aanbieden of is dit de verantwoordelijkheid van de ouders?

De gemeente stelt dat zij het overgewichtprobleem niet alleen kan oplossen, maar daarvoor de actieve betrokkenheid van andere partijen nodig heeft zoals de scholen, GGD en ondernemers. Ouders zijn echter ook een cruciale factor voor succesvol beleid.

Welzijnswerk

Beweging

Kinderen moeten meer buitenspelen, er moet daarom worden geïnvesteerd veilige speelplekken.

Voeding

Er is een gebrek aan kennis over gezonde voeding. Aandacht voor voeding op school kan hierin verandering brengen, bovendien kunnen op die manier ook de ouders (via de kinderen) worden bereikt. Op die manier kan tegenwicht worden geboden aan de invloed van reclame. Ouders moeten meer aandacht besteden en tijd nemen voor de maaltijden. Door het creëren van gezamenlijke eetmomenten wordt er regelmaat en rust geboden. Ouders kunnen afspraken maken met hun kinderen over eten en snoepen. Door die afspraken vast te leggen wordt duidelijkheid gegeven.

Het welzijnswerk kan een bijdrage leveren door middel van voorlichting en begeleiding, rekening houdend met de sociale en culturele achtergrond van ouders.

Buurt- en speeltuinwerk

Beweging

Op straat hebben kinderen te weinig ruimte om te spelen en te bewegen. Kinderen en jongeren hangen daardoor vooral rond. Thuis zitten ze vooral achter de computer en de TV. Spelen is belangrijk, niet alleen voor de gezondheid, maar ook om sociale vaardigheden te ontwikkelen.

Het buurt- en speeltuinwerk in Rotterdam biedt kinderen een veilige plaats om te bewegen. Voorwaarde is wel dat er voldoende (betaalde) medewerkers aanwezig zijn die toezicht kunnen houden.

Voeding

Kinderen komen vaak met een lege maag in de speeltuin. Het is tegenwoordig geen uitzondering dat ze van het personeel een boterham krijgen. Ouders sturen hun kinderen ook zonder ontbijt naar school. Kinderen gaan daardoor sneller snoepen. Een mogelijke oplossing is om op school gezonde maaltijden aan te bieden.

In de speeltuin is een kantine waar naast snoep nu ook andere producten worden aangeboden. Dit gebeurt in samenwerking met een diëtist.

Thuis zijn kinderen niet meer gewend om rustig aan tafel te eten; er is gebrek aan ritme, rust en regelmaat. Ongezond eten thuis heeft soms ook te maken met geldgebrek.

Kinderen hebben recht op een gezond leven. De maatschappij dient ouders daarom te ondersteunen zodat zij hun kinderen voldoende kunnen laten bewegen en gezond kunnen laten eten. De overheid zou daarbij regulerende actor moeten optreden.

Ondernemers

Beweging

Kinderen hebben te weinig mogelijkheden om te bewegen. Ouders vinden buitenspelen vaak onveilig door de verkeersdruk, maar ook uit angst dat hun kinderen iets wordt aangedaan door vreemden.

Als we kinderen meer willen laten bewegen is intrinsieke motivatie belangrijk; niet dwingen maar het bewegen 'uitlokken'; bewegen moet leuk zijn.

Voeding

Bij voeding gaat het om de balans. Gebrek aan kennis is het een belangrijke oorzaak van het overgewichtprobleem. De voorlichting op scholen schiet te kort. Maar ook de reguliere gewoonten rondom voeding zijn verdwenen. Eten kan altijd en overal en de portiegrootte

zij toegenomen. Verder speelt de prijs van voedingsmiddelen een rol bij de keuzes die worden gemaakt.

Bij voeding gaat het om imago; wat is stoer en wat niet? Gezond eten is ook leren eten; als kinderen thuis geen groente en fruit krijgen leren zij dit ook niet te waarderen. Dit heeft te maken met de leefstijl; tegenwoordig kiezen we vooral voor snel en makkelijk. Er is minder aandacht voor mogelijke gevolgen op de langere termijn.

Verder zijn culturele en genetische factoren van belang bij het ontwikkelen van overgewicht.

De snackbar ziet dat problemen vooral bij bepaalde groepen spelen; sommige kinderen komen heel vaak wat halen, anderen maar af en toe.

Voorlichting is een belangrijk instrument om het overgewichtprobleem aan te pakken. Kinderen, en via hen de ouders, moeten beter worden geïnformeerd over de voedingswaarde van producten en het belang van bewegen. De school kan hierbij een belangrijke rol spelen. Maar ook de ondernemer kan door middel van marketing een bijdrage leveren; 'het verkopen van de gezonde boodschap'. De voedingsmiddelenindustrie kan een belangrijke rol spelen door gezonde(re) producten op de markt te brengen, of bijvoorbeeld door te bakken in onverzadigd vet (de snackbar). De Keuringsdienst van Waren heeft hierin een controlerende rol, de brancheorganisaties kunnen kwaliteit bevorderen.

GGD

Bewegen

Bewegingsarmoede is een belangrijke oorzaak van overgewicht. Of er voldoende buitenspeel- en sportmogelijkheden zijn is in Rotterdam vooral afhankelijk van de buurt waarin je woont. Dit hangt ook weer samen met economische klasse waartoe ouders behoren; is er geld om de kinderen te laten sporten? Voor sommige ouders is sporten iets 'wat erbij hoort', anderen doen er niet aan. De voorbeeldfunctie van ouders blijkt van groot belang, vooral bij jongere kinderen. Tijdens de pubertijd zijn het vooral de leeftijdsgenoten die van invloed zijn op het gedrag. Voor sommige kinderen geldt dat zij een motorische achterstand hebben, wat het sporten bemoeilijkt.

Bewegingsonderwijs op school kan de motorische ontwikkeling bevorderen. Dit vraagt om gespecialiseerde leerkrachten.

Daarnaast is het bevorderen van 'alledaags bewegen' van belang; kinderen moeten meer fietsen en lopen.

Voeding

Er is een overvloed aan voedingsmiddelen en reclame voor ongezonde producten. De portiegrootte is de laatste jaren toegenomen. Ouders en kinderen hebben gebrekkige kennis over wat normaal en gezond is. Ouders hebben bovendien moeite met het stellen van grenzen. Tijdgebrek en gemakzucht leiden ertoe dat vaker wordt gekozen voor de (ongezonde) snelle hap. Ook financiële mogelijkheden spelen een rol; ongezond voedsel is goedkoper en makkelijker verkrijgbaar.

Verder is (het gebrek aan) regelmaat in het gezin van belang; er wordt minder tijd genomen om samen te koken en te eten; het ontbijt wordt steeds vaker overgeslagen. Kinderen leren daardoor niet regelmatig te eten en eten de hele dag door.

De jeugdgezondheidszorg (JGZ) heeft een groot bereik en kan ouders en kinderen individueel benaderen en begeleiden. Bovendien ziet de JGZ kinderen al vanaf jonge leeftijd en kan (dreigend)overgewicht daardoor vroeg signaleren. Op het consultatiebureau moet meer aandacht en tijd komen voor voorlichting. Een nauwere samenwerking met andere actoren als de kinderopvang, de school en de naschoolse opvang bevordert structurele begeleiding op individueel niveau. Hiervoor moeten dan wel voldoende middelen (tijd, geld)beschikbaar komen.

Eerste lijnszorg (gezondheidscentrum, huisarts)

Bewegen

De buitenruimte nodigt niet uit tot bewegen. Er is in de stad bijvoorbeeld te weinig ruimte om (veilig) te kunnen fietsen.

Een andere belangrijke factor is dat ouders te weinig tijd hebben voor hun kinderen en daardoor weinig activiteiten ondernemen. Op scholen zou daarom meer aandacht moeten komen voor het bewegingsonderwijs. Huiswerkopdrachten ten aanzien van voeding en beweging kunnen het bewustzijn verder vergroten.

Normen ten aanzien van bewegen zijn ook cultureel bepaald.

Voeding

Gezonde voeding is duurder en minder gemakkelijk beschikbaar. Armoede en sociale problemen zijn belangrijke oorzaken van overgewicht.

Borstvoeding kan overgewicht voorkomen, voorlichting hierover is belangrijk. Hier ligt een rol voor de huisarts. De huisarts kan ook (dreigend) overgewicht signaleren en een ongezonde leefstijl bij de ouders ter sprake brengen.

Overgewicht komt vaker voor in gezinnen waarbij ouders psychische problemen hebben of met verslaving te maken hebben. Ook zijn depressieve kinderen vaker te dik. Doelgroepbegeleiding is van groot belang, net als intensieve(re) samenwerking met de scholen en andere beroepsgroepen als diëtiëk en fysiotherapie.

De huisarts meent dat naast de GGD ook de Ouder- en kindorganisaties nauw moeten worden betrokken. De gemeente kan de samenwerking tussen partijen bevorderen. Verder is van belang dat betrokken organisaties (hulpverleners, scholen) niet worden overvraagd; ook de ouders hebben een verantwoordelijkheid.

Diëtiëk

Bewegen

Ouders vinden buitenspelen gevaarlijk; binnen achter de computer of TV wordt veiliger gevonden. In Rotterdam zijn te weinig (veilige) speelmogelijkheden. De wachtlijsten voor zwemblessen zijn lang.

Voeding

In gezinnen wordt onregelmatig gegeten; kinderen slaan vaker het ontbijt over en snoepen vervolgens meer. Ouders geven hun kinderen geen groente en fruit omdat de kinderen daar niet van houden.

Een diëtiste zou ouders op individueel niveau kunnen ondersteunen bij het aanleren van een gezond voedingspatroon. Voorlichting kan plaatsvinden in de spreekkamer, maar ook op scholen, buurthuizen of in de moskee.

Ziekenhuis

Bewegen

Kinderen bewegen te weinig in het dagelijks leven. In de stad is er te weinig ruimte voor spel en recreatie.

Voeding

Overgewicht wordt veroorzaakt door te veel en vooral ongezond voedsel. Ouders en kinderen hebben te weinig kennis over wat gezond en 'normaal' is.

Erfelijke factoren spelen een rol bij het ontstaan van overgewicht.

Het St Fransiscus ziekenhuis biedt hulp aan kinderen met ernstig overgewicht. Ouderlijke betrokkenheid is daarbij zeer belangrijk. Vooral op jonge leeftijd vervullen ouders een voorbeeldfunctie.

Bewegingsdeskundigen (oefentherapie, caesartherapie)

Beweging

De huidige maatschappij is ingesteld op inactiviteit. Op scholen wordt te weinig aandacht besteed aan bewegen, dit heeft zowel te maken met gebrek aan tijd als met bezuinigingsmaatregelen waardoor gymnastiek- en zwemlessen zijn geschrapt. Onveilige wijken nodigen ook na schooltijd niet uit tot buitenspelen. Doordat kinderen tegenwoordig langer op school zijn, biedt dit een goed aanknopingspunt om bewegen te bevorderen.

Bewegingsarmoede komt met name voor bij kinderen van ouders uit de lagere SES. Deze ouders sporten vaak zelf niet en vervullen wat dat betreft geen voorbeeldfunctie. Bovendien heeft deze groep vaak te weinig geld om de kinderen wel lid te laten worden van een sportvereniging.

Kinderen die eenmaal te dik zijn, bewegen (nog) minder, wat het nog moeilijker maakt om het overgewicht weer kwijt te raken. Dikke kinderen moeten daarom extra worden gemotiveerd, bewegingsdeskundigen kunnen daarbij ondersteunen.

Het vroegtijdig stimuleren van de motorische ontwikkeling van kinderen zorgt ervoor dat kinderen bewegen niet alleen leuk vinden, maar het ook beschouwen als een normaal onderdeel van het dagelijks leven. Bewegingsdeskundigen kunnen hieraan een bijdrage leveren.

Voeding

Kinderen leren geen groente en fruit te eten en 'lusten' het daardoor ook niet. Smaakontwikkeling vindt al op jonge leeftijd plaats.

Eten moet vooral snel en makkelijk zijn. Fast food is snel en goedkoop.

Naarmate het overgewicht toeneemt, neemt vaak ook de hang naar zoet en vet toe, waardoor het eetpatroon nog verder verstoort raakt.

De bewegingsspecialisten zijn van mening dat het stimuleren van bewegen vraagt om een professionele aanpak. De school vormt daarbij een goed aanknopingspunt. Gedacht wordt aan een Amerikaans model waarbij sporten wordt gecombineerd met huiswerkbegeleiding. Een multidisciplinaire aanpak van het overgewichtprobleem is waarschijnlijk succesvoller dan het huidige gefragmenteerde beleid. Gesproken wordt van een 'eilandjescultuur'. De financieringsstructuur belemmert echter het multidisciplinair werken.

Onderzoek en Wetenschap

Beweging

De omgeving van het kind heeft grote invloed op het bewegingspatroon. Ouders dienen vooral op jonge leeftijd als belangrijkste voorbeeld, maar ook lesprogramma's op school zijn van invloed. Ook de fysieke omgeving moet uitnodigen tot bewegen, iets wat in de stad maar weinig het geval is; de mogelijkheden in buurten en wijken zijn beperkt. Verkeersonveiligheid en criminaliteit leiden ertoe dat ouders hun kinderen liever binnen houden.

Ook tijdgebrek bij de ouders speelt een rol, net als beperkte financiële mogelijkheden.

Voeding

Ouders hebben niet alleen een voorbeeldfunctie bij het bewegen, maar ook ten aanzien van het voedingspatroon. Thuis leren kinderen wat 'normaal' eten is. Ook scholen kunnen daarbij een rol spelen, bijvoorbeeld door het aanbieden van lespakketten en het aanpassen van het aanbod in de kantine. Scholen hebben daarvoor vaak wel (financiële) hulp van de gemeente nodig.

De omgeving beïnvloedt het gedrag van kinderen. Kinderen zijn bijvoorbeeld gevoelig voor reclameboodschappen.

Kinderen uit de lagere SES groepen eten over het algemeen ongezonder en bewegen minder. Bij deze groep is het overgewichtprobleem het grootst.

Vanuit onderzoek is gebleken dat actieve betrokkenheid van de ouders belangrijk is bij de aanpak van reeds bestaand overgewicht.

Scholen kunnen een bijdrage leveren aan de preventie van het probleem door het aanbieden van lespakketten en het uitdelen van groente en fruit. Kinderen leren op die manier meer te bewegen en gezonder eten te waarderen.

Vanuit de onderzoekswereld kan ondersteuning worden verleend bij het opzetten en evalueren van initiatieven. Er is echter weinig geld beschikbaar voor de ontwikkeling van een planmatige aanpak van overgewicht.

Public health forum, RVZ

Beweging

Gebrek aan speelruimte en onbekendheid met sport leiden tot inactiviteit. De opkomst van de elektronische samenleving (computer, lift, roltrap) heeft geleid tot een andere norm ten aanzien van bewegen; 'niets doen is normaal'.

Voeding

Snoep en snacks oefenen aantrekkingskracht uit op kinderen. Veel voedingsmiddelen bevatten verborgen suikers en vetten. Het zijn juist deze producten waarvoor veel reclame wordt gemaakt. Het menselijk lichaam is niet ingesteld op een overschot aan voeding en slaat de suikers en vetten op, met -moeilijk kwijt te raken -overgewicht als gevolg.

Ouders kiezen steeds vaker voor gemakkelijk. Soms gebeurt dit uit financiële noodzaak, soms omdat ouders andere prioriteiten hebben. Ouders zijn over het algemeen niet ontvankelijk voor de boodschap dat hun kind 'te dik' is; ze zijn vooral bezorgd dat het kind niet goed eet. Het voedingspatroon is verder weinig gestructureerd; in veel gezinnen ontbreken (rustige) eetmomenten.

De uitbreiding van de voor- en naschoolse opvang biedt een kans voor gedragsverandering ten aanzien van voeding en beweging. Politiek kan de voor- en naschoolse opvang gekoppeld worden aan gezondheidsbeleid.

2.2 Enkele algemene conclusies

In deze paragraaf vatten we een aantal algemene conclusies, die getrokken kunnen worden uit de conferentie, samen. Het gaat daarbij met name om conclusies van algemene aard; uitspraken die betrekking hebben op de mogelijke rol van specifieke actoren komen in de volgende paragraaf aan bod.

Een eerste conclusie is dat alle aanwezige partijen de problematiek van overgewicht bij kinderen herkennen. Het wordt beschouwd als een belangrijk probleem, dat brede aandacht en inspanning van alle actoren behoeft.

De rol van de ouders wordt door alle aanwezigen sterk benadrukt. De primaire verantwoordelijkheid voor de opvoeding ligt bij de ouders, maar ouders hebben steeds meer moeite hun voorbeeldfunctie te vervullen. Door tijd- en/of geldgebrek doen ze zelf weinig aan sport. Ouders werken vaak allebei en hebben weinig tijd om te koken. Ontbijten schiet er vaak bij in, en er is geen tijd voor gezamenlijke eetmomenten. In plaats daarvan wordt gekozen voor een 'snelle hap'. Geconstateerd wordt dat ouders weinig kennis hebben van wat gezonde voeding is, en het belang van gezond eten. Ze leggen wat dat betreft vaak andere prioriteiten. Aanwezigen stellen dat ook 'schuldgevoel' een rol speelt; ouders heb-

ben weinig tijd en geven sneller toe aan hun kinderen. Als kinderen niet van groente houden komt dit niet op het menu. Belonen en troosten gebeurt vaak met snoep.

Een andere conclusie is dat gezond leven zijn prijs heeft. Over het algemeen zijn de gezonde voedingsmiddelen duurder en ook de tarieven voor sporten zijn hoog. Voor gezinnen is het daarom soms niet mogelijk om gezonde voeding te kopen of het lidmaatschap van een sportvereniging te betalen. Geconstateerd wordt dat overgewicht vooral een probleem is bij de lagere SES-groepen. Mensen uit de lagere SES wonen bovendien vaak in stadswijken waar weinig (veilige) speelplekken zijn, waardoor kinderen niet of nauwelijks buiten spelen. Hier komen we in de volgende paragraaf op terug.

Een veel genoemde oorzaak van het overgewichtprobleem is dat kinderen te weinig bewegen in het dagelijks leven. In een stad als Rotterdam zijn te weinig veilige speelplekken. Het toegenomen autoverkeer maakt dat ouders het veiliger vinden dat kinderen thuis achter de computer of TV zitten dan buiten spelen. Ook criminaliteit en ervaren onveiligheid ('angst voor de boze buitenwereld') speelt hierbij een rol. Veilige fietspaden ontbreken. Op scholen zijn gymnastiek- en zwemlessen wegbezuinigd, en schoolterreinen zijn na schooltijd vaak niet toegankelijk. Meerdere malen wordt geopperd dat de school en de naschoolse opvang goede aanknopingspunten zijn om kinderen meer te laten bewegen.

De aanwezigen concluderen verder dat het grote aanbod aan ongezonde voedingsmiddelen een oorzaak is. Eten kan altijd en overal en is breed geaccepteerd. Het is makkelijker om een snack te kopen dan iets gezonds. Veel reclame voor ongezonde producten is bovendien gericht op kinderen. Kinderen zijn hiervoor gevoelig en vragen om snoep of kopen dit zelf. De aanwezigen stellen dat er een groot gebrek aan kennis is bij de kinderen.

Een andere onderwerp dat meerder malen werd genoemd is de erfelijke en sociaal-culturele component van overgewicht. Het ene kind wordt eerder dik dan het andere. In sommige culturen staat dik zijn voor welvaart en voorspoed, en wordt overgewicht niet als een probleem beschouwd.

Een gezamenlijke aanpak van de problematiek wordt noodzakelijk geacht. Verschillende partijen moeten daarin een rol spelen, elk vanuit de eigen betrokkenheid, expertise en mogelijkheden. Benadrukt wordt dat samenwerken van belang is, maar dat extra inzet ook financiële consequenties heeft. Tijdens de bijeenkomst zijn verschillende suggesties gedaan over wat bepaalde partijen hierin zouden kunnen betekenen. Er is echter geen helderheid ontstaan over wie hierin het voortouw zou moeten nemen. De rol van de (brede) school kreeg de nadruk. Kinderen kunnen op school leren wat gezonde voeding is en het belang ervan. Ook bieden de school en de naschoolse opvang de mogelijkheid kinderen meer te laten bewegen. De rol van de school was echter ook onderwerp van discussie; hoe ver kan en moet de school gaan? Mag de school de verantwoordelijkheid van de ouders overnemen?

In de volgende paragraaf gaan we in op de mogelijke bijdragen die de verschillende actoren kunnen leveren aan het terugdringen van de overgewichtproblematiek bij kinderen.

2.3 Uitspraken over actorgroepen

Tijdens de conferentie zijn verschillende uitspraken gedaan over de rol of verantwoordelijkheden van verschillende actorgroepen. We vatten deze uitspraken hieronder per actorgroep samen.

De kinderen (basisonderwijs)

De kinderen vinden het leuk om buiten te spelen. De mogelijkheden zijn echter beperkt door het aanwezige verkeer, doordat speelplaatsen in de buurt ontbreken en door (kleine) criminaliteit, met name van oudere kinderen. De kinderen willen graag meer speelplekken; een (voetbal)veldje in de wijk, een skatebaan en speeltoestellen voor kinderen in de speeltuintjes (nu is het "voor peuters"). Het door henzelf geopperde idee voor een kabelbaan was veruit favoriet.

School (basisonderwijs)

De school kan een belangrijke functie vervullen bij het aanleren van gezond gedrag. De school heeft bovendien als voordeel dat het niet alleen intensief contact heeft met de kinderen, maar ook met de ouders. Door het geven van lessen over voeding en het intensiveren van bewegingsonderwijs kan kinderen een gezonder leefpatroon worden aangeleerd. De aangekondigde verplichte uitbreiding van het aantal uren dat kinderen op school moeten kunnen verblijven biedt de mogelijkheid gezonde voeding op te nemen als onderdeel van het beleid (b.v. ontbijt op school).

Knelpunten zijn gebrek aan middelen (de afgelopen jaren is vooral bezuinigd op bewegingsonderwijs, scholen hebben al zoveel taken) en de discussie rondom verantwoordelijkheid (is het geven van ontbijt niet primair de verantwoordelijkheid van de ouders en moet de school zich hier wel mee bezig houden?).

School (beroepsonderwijs)

Het beroepsonderwijs Sport en bewegen kan stagiaires inzetten op scholen om daar kinderen op en na schooltijd te begeleiden bij sport- en spelactiviteiten. Dit vraagt wel om de inzet van meer middelen.

Gemeente

De gemeente is verantwoordelijk voor de infrastructuur van de stad; daarbij wordt gedacht aan de aanwezigheid van veilige speelplaatsen en fietspaden. De gemeente Rotterdam heeft gymleraren nieuwe stijl ingezet in het Rotterdamse basisonderwijs om kinderen meer te laten bewegen. Dit vraagt om samenwerking met de dienst Sport en recreatie van de gemeente, net als de HLO.

Vanuit het jeugdbeleid kan integraal beleid worden ontwikkeld gericht op de bestrijding van overgewicht.

Welzijnswerk

Het welzijnswerk kan een rol spelen door ouders individueel te begeleiden en groepsvoorlichting te organiseren, bijvoorbeeld in buurthuizen.

Ondernemers

Ondernemers kunnen de gezonde boodschap helpen te verkopen (marketing). Ondernemers zouden ook meer kunnen doen aan voorlichting. Verder kunnen zij het goede voorbeeld geven door bijvoorbeeld te bakken in plantaardig vet.

GGD

De GGD, en dan met name de JGZ, heeft van jongs af aan regelmatig contact met de ouders en het kind. Overgewicht kan daardoor in een vroeg stadium worden gesignaleerd. De JGZ kan vervolgens een ondersteunende en begeleidende rol spelen.

Eerste lijnszorg (gezondheidscentrum, huisarts)

Net als de GGD hebben huisartsen en medewerkers van het gezondheidscentrum een signalerende, adviserende en begeleidende taak. Benadrukt wordt het belang van samenwerking met andere actoren als de GGD, diëtiëk en de school.

Onderzoek en wetenschap

Onderzoekers kunnen helpen nieuwe initiatieven voor de preventie en aanpak van overgewicht te ontwikkelen, implementeren en evalueren. Op dit moment zijn er echter nog onvoldoende financiële middelen beschikbaar voor structurele ondersteuning.

2.4 Aangrijpingspunten voor verdere actie

Tijdens één van de onderdelen van de conferentie is door de deelnemers gekeken naar een twintigtal factoren die een rol spelen in de problematiek van het overgewicht bij kinderen; deze factoren kunnen worden beschouwd als oorzaak van de problematiek of het zijn condities die ervoor zorgen dat de problematiek in stand blijft.

Aan de deelnemers is gevraagd om zich (individueel) uit te spreken over de mate waarin die factoren zich lenen als aangrijpingspunt voor het werken aan oplossingen voor de problematiek. Dat is gedaan door te vragen naar de 'impact' van de betreffende factor (hoe groot is de invloed / uitwerking van deze factor op de problematiek) en naar de haalbaarheid om met deze factor aan de slag te gaan. Elders in dit rapport wordt voor elke factor aangegeven hoe men deze factoren beoordeeld heeft op de twee genoemde criteria.

Tijdens de conferentie zijn drie factoren, die op basis van de beoordeling op impact en haalbaarheid als kansrijke aangrijpingspunten werden beschouwd, nader uitgewerkt in een plenaire discussie. Het betrof buiten spelen, kennismakingsprojecten met sport via scholen en het vermeerderen van kennis over voeding. Van de bespreking van deze drie factoren wordt in paragraaf 3.4 verslag gedaan.

Op basis van de beoordeling van de ingebrachte factoren op haalbaarheid en impact kunnen we het volgende concluderen ten aanzien van aangrijpingspunten voor de aanpak van de problematiek van overgewicht van kinderen:

- ▶ Een drietal factoren kan als kansrijk worden beschouwd omdat men daar een grote mate van belang aan toekent, gepaard aan een hoge mate van haalbaarheid. Het gaat daarbij om:
  - Het bevorderen van hedendaags bewegen (thuis, in de buurt, op school);
  - Het geven van voorlichting aan ouders over (het belang van) gezonde voeding en beweging;
  - Voedings- en bewegingsbeleid op school.
- ▶ De verantwoordelijkheid van ouders wordt beschouwd als een moeilijk te beïnvloedende, maar belangrijke factor.
- ▶ Het grote aanbod aan voedingsmiddelen heeft volgens de deelnemers een hoge impact op het probleem, maar men is verdeeld over de vraag of hierop invloed kan worden uitgeoefend. Dit geldt ook voor marketing- en reclame-invloeden.
- ▶ Leren gezond en smaakvol te eten zal volgens de aanwezigen bijdragen aan het tegengaan van overgewicht, maar men is verdeeld over de vraag of dit haalbaar is.
- ▶ Bewegingsarmoede draagt bij aan de problematiek. Voor sommige ouders is lidmaatschap van een sportclub financieel niet haalbaar. De aanwezigen zijn het erover eens dat geldgebrek een hoge impact heeft, maar een aantal betwijfelt of het beïnvloeden van deze factor ook haalbaar is.

Voor het opzetten van een vervolgtraject waarin betrokken partijen uit de gemeente Rotterdam gezamenlijk aan de slag gaan met het aanpakken van de problematiek van overge-

wicht bij kinderen, ligt het voor de hand om een combinatie van factoren uit de eerste categorie als aangrijpingspunt te kiezen, omdat daarbij een grote impact gekoppeld wordt aan een hoge of redelijke inschatting van de haalbaarheid. Maar meteen moeten we daarbij opmerken dat andere factoren, en dan met name die betrekking hebben op de (on)mogelijkheden van ouders, niet over het hoofd gezien moeten worden. We hebben immers in deze bijeenkomst dat er ook sprake is van randvoorwaarden, zoals tijd en geld, die de rol van de ouders in deze problematiek sterk belemmeren.

3. Verslaglegging van de onderdelen van de conferentie

3.1 Fotocollages kinderen

Kinderen van Basisschool De Pijler zijn gevraagd in groepjes fotocollages te maken over wat zij gezond en ongezond vinden in hun omgeving in relatie tot het thema 'Voeding & Beweging'. Elk groepje kreeg een wegwerpcamera mee, de groepjes hebben foto's gemaakt en deze na ontwikkeling verwerkt in mooi vormgegeven en versierde fotocollages en fotoboeken, voorzien van hun toelichting. Deze fotocollages hebben tijdens de hele conferentie aan de wanden gehangen,

zodat deelnemers direct na binnenkomst met een kopje koffie of thee langs de foto's konden lopen om een indruk te krijgen van wat de kinderen zoal gefotografeerd hadden, en tijdens de conferentie steeds naar de belevingswereld van de kinderen konden kijken.

3.1 Opening en welkom

Vincent Peters opende de bijeenkomst en heette de deelnemers welkom. Hij gaf een korte presentatie over het doel van de bijeenkomst, welke deelnemersgroepen uitgenodigd waren en waarom, wat het programma van de conferentie was. Daarna gaf hij een korte toelichting op de probleemcontext, die aangevuld werd door Margrietha Wats van de RVZ. Elke deelnemer had op tafel een hand-out waarin dit ook werd beschreven. De inhoud van deze hand-out is terug te vinden in bijlage 2.

3.2 Onderdeel A: Inventariseren van factoren

Doel van dit deel was het inventariseren welke factoren van invloed zijn op de problematiek van overgewicht bij kinderen en op de inrichting van een leefomgeving die voldoende bewegen en gezond eten mogelijk maakt. Onder het brede begrip factoren wordt verstaan oorzaken, redenen, omstandigheden, et cetera.

De deelnemers werden bij aankomst verdeeld in vier² groepen, die van tevoren ingedeeld waren, zodat in elk van deze groepen een zo divers mogelijke vertegenwoordiging van verschillende groepen bestond. In tabel 2 is de indeling van deelnemers beschreven.

Tabel 2 Indeling van de deelnemers in vier groepen³

Groep B	Xandra de Bruin - GGD Rotterdam e.o. Klazine van der Horst - Erasmus MC Wilma Jansen - GGD Rotterdam e.o. Hermina Jongejan - Sint Franciscus Gasthuis Nigar Özer - Diëtisten- en sportpraktijk Nimer Famke de Wilde - Lage Land Zorg; oefentherapie Cesar & fysiotherapie Marianne Wind - Erasmus MC * Laura Koene - GGD Rotterdam e.o.
Groep C	Arja Huysman - Huisarts Bergschenhoek Erwin Lankhorst - Ergo Control, bewegingsspecialist Karin Stubenitsky - Unilever Research Margriet Udding - ROC Zadkine - Sport en Bewegen Toon Voorham - GGD Rotterdam e.o. Birgitte Wammes - Erasmus MC * Lyne Blanchette - GGD Rotterdam e.o.

---

² Bij de voorbereiding van de bijeenkomst was rekening gehouden met 6 groepen. Groep A zou bestaan uit 6 kinderen en een gespreksleider, groep F zou bestaan uit ouders, mensen uit onderwijsinstellingen en een notulist. Helaas waren er vanwege een communicatiestoornis geen ouders en kinderen aanwezig, dus deze groepen zijn komen te vervallen.

³ Deelnemers met een * zijn gevraagd om aantekeningen van de discussie in de groepen te maken t.b.v. het verslag.

Groep D	Jan Maarten Boot - PH Forum Marja Hartmann - adjunct-directeur GGD Rotterdam e.o. Cyla Ladage - Bram Ladage Saskia Kloezevan - GGD Rotterdam e.o. Gerda Nijssen - Dona Daria, centrum voor vrouwen en emancipatie Martien van der Velden - Buurt en SpeeltuinWerk Rotterdam * Bernice Kobes - GGD Rotterdam e.o.
Groep E	Martine Berkhof - Sport en Recreatie, Jeugdbeleid Hanneke Blok - Gezondheidscentrum Katendrecht John Broer - ROC Zadkine - Opleidingsc. Welzijn, Sport & Bewegen Bram Ladage - Bram Ladage Marjon Verhoef - OBS De Pijler Margrietha Wats - Raad voor de Volksgezondheid & Zorg
Later aanwezig	Ton Legerstee - Jeugd, Onderwijs en Samenleving (JOS)

3.2.1 Individuele inventarisatie

In deze groepen werd eerst individueel nagedacht over de factoren. Deelnemers werd gevraagd deze factoren op te schrijven op een daarvoor bestemd formulier. Hieronder, in tabel 3, staat een samengevat overzicht van de factoren die door de deelnemers op papier zijn gezet. Wij hebben in dit overzicht de ingebrachte factoren geordend door dubbele vermeldingen samen te voegen en door ze bij elkaar te zetten in een drietal categorieën: algemeen, voeding en bewegen; binnen deze categorieën zijn de factoren alfabetisch weergegeven. Een compleet overzicht, waarbij alle ingebrachte factoren per deelnemer worden genoemd, is te vinden in bijlage 3.

Tabel 3 Factoren ingebracht door de individuele deelnemers

Algemeen:

- ▶ Tijdgebrek ouders
- ▶ Gebrekkige voorbeeldfunctie ouders
- ▶ Ouders zijn onvoldoende betrokken bij 'gezonde leefstijl projecten' op school
- ▶ Ouders weten te weinig over de ernst van overgewicht
- ▶ Kinderen uit lage SES groepen hebben vaker overgewicht; gezond eten is duurder/sport niet betaalbaar
- ▶ Psychische problemen bij ouders en/ of kinderen
- ▶ Bij de lagere SES is de psychische belastbaarheid van de ouders vaak lager
- ▶ Erfelijke en sociale factoren spelen een rol bij het ontstaan van overgewicht
- ▶ Eilandjescultuur in de zorg; multidisciplinair werken komt niet van de grond
- ▶ (te) late signalering van overgewicht
- ▶ Belangrijk om kinderen intensief te betrekken bij gezonde leefstijlprojecten
- ▶ Amerikaans model als mogelijke oplossing; sporten na school combineren met huiswerkbegeleiding
- ▶ Kinderen hebben recht op een gezond leven; overheid als regulerende factor
- ▶ Brede school als mogelijke oplossing
- ▶ Het menselijk lichaam is ingesteld op schaarste in plaats van overvloed; 'sparen'

Voeding:

- ▶ Overvloed aan (ongezonde) voedingsmiddelen (beschikbaarheidscriterium)
- ▶ Veel producten bevatten onzichtbare vetten en suikers
- ▶ Beschikbaar zijn gezonde voeding thuis

- Normvervaging ten aanzien van voeding; wat is normaal?
- Invloed van reclame op kinderen
- Gebrekkige kennis over voeding bij zowel ouders als kinderen
- Ouders belonen/troosten kinderen met snoep
- Ouders compenseren schuldgevoel met snoep
- Scholen besteden te weinig aandacht aan voeding
- Ontbijt wordt overgeslagen, daardoor meer behoefte aan snoep/snacks
- Geen of minder gezamenlijk eetmomenten binnen het gezin; 'eten tussen de bedrijven door'
- Smaakontwikkeling: kinderen leren geen groente en fruit te eten
- Ouders maken klaar wat kinderen lusten (weinig groente/ fruit)
- Ouders zeggen moeilijk 'nee', waardoor kinderen meer snoepen/ snacken
- Kinderen kopen liever snoep dan fruit van hun zakgeld
- Traktaties op school; veel snoep/chips, geen richtlijnen hiervoor
- Geen beleid ten aanzien van het meegeven van voeding
- Schoolkantine beleid
- Hoe zwaarder des te verstoorder het eetpatroon ('hang naar zoet')
- Portiegrootte; steeds meer eten
- *Peer pressure*; 'je bent wat je eet'
- Kinderen drinken frisdrank in plaats van water

Bewegen:

- Moderne samenleving leidt tot inactiviteit (infrastructuur, computer/TV)
- Te weinig bewegen in het alledaags leven
- Tijdsgebrek ouders; ondernemen minder activiteiten met de kinderen
- Onvoldoende (veilige) buitenspeelgelegenheid
- Jongere kinderen voelen zich bedreigd door oudere kinderen en jongeren
- Verkeersonveiligheid; kinderen mogen van de ouders niet alleen naar buiten
- Criminaliteit; kinderen mogen van de ouders niet buitenspelen, of de kinderen voelen zichzelf niet veilig
- Sporten is duur
- Bezuinigingen op gymnastiek en zwemlessen op school
- (kwalitatief) onvoldoende sport en spel mogelijkheden op school
- Inrichting speellocalen, gymzalen en schoolpleinen; nodigen niet uit tot bewegen
- Kinderen met een motorische ontwikkelingsachterstand bewegen minder, net als kinderen die al te dik zijn. Juist deze kinderen moeten worden geholpen meer te bewegen

3.2.2 Bespreking in kleine groepen en in de plenaire groep

Na de individuele inventarisatie werden de individueel gevonden factoren in de groep verzameld en bediscussieerd. Daarbij werd door één van de deelnemers in de groep notities gemaakt, om zodoende de genoemde argumenten vast te kunnen houden.

Hieronder volgen de korte verslagen van de besprekingen - van de notulisten - zoals die plaatsvonden in de vijf groepen, waarbij uitspraken zijn ingedeeld naar de persoon.

Verslag groep B

Persoon / organisatie	Uitspraak
Diëtiste	Er wordt heel onregelmatig gegeten, geen ontbijt en veel snoep
Diëtiste	Kinderen lusten geen groenten en fruit en ouders eten wat kinderen lekker vinden
Diëtiste	Ouders hebben liever niet dat de kinderen buiten spelen, er zijn weinig speelgelegenheden en het is niet veilig op straat
Jeugdarts, diëtist, kinderarts	Er is te weinig speel- en beweegruimte in Rotterdam
Diëtiste	Er zijn weinig sportmogelijkheden, de wachtlijsten voor zwembaden zijn lang
Oefentherapeut Cesar	Ouders kunnen de financiële bijdrage voor een sportclub voor hun kinderen niet betalen
Jeugdarts, GGD	Sportscholen zijn niet ingericht op kinderen
Jeugdarts, GGD	Ouders weten niet dat als ze een laag inkomen hebben, ze een deel van de kosten voor het sporten van hun kinderen bij de sociale dienst kunnen terugvragen
Oefentherapeut Cesar	Er is een beperkte kennis over beweging bij leerkrachten, de vakleerkracht en kleuterjuf zijn weggesaneerd
Kinderarts	Ouders zien fietsen als niet veilig. Als ouder moet je je principieel opstellen als je je kinderen op de fiets naar school wilt brengen. Andere ouders vinden het onverantwoord.
Oefentherapeut Cesar	Er wordt niet multiprofessioneel en multidisciplinair gewerkt. Er heerst een eilandjescultuur.
Oefentherapeut Cesar	De regelgeving rondom financiering door verzekeringen is te ingewikkeld en maakt multiprofessioneel werken onmogelijk.
Oefentherapeut Cesar	De aanpak van overgewicht is niet alleen door 1e of 2e lijn te behappen. De problematiek is te groot
Kinderarts, jeugdarts	Voor het 6e jaar ontstaat overgewicht en de preventie ervan moet dan ook vroeg, voor het 4e jaar worden ingezet
Jeugdarts, oefentherapeut, kinderarts	Ouders vinden hun kind niet te dik en je hebt de ouders wel nodig om jong te beginnen met preventie van overgewicht
Kinderarts	Mensen moeten bewust gemaakt worden dat gezonde voeding op lange termijn grote voordelen heeft voor de gezondheid van hun kind
Onderzoeker Erasmus	Bij kinderen van groep 7 en 8 is de ouderbetrokkenheid heel laag op het gebied van groente- en fruitconsumptie
Onderzoeker Erasmus	Hoe jonger de kinderen zijn, hoe meer betrokken de ouders zijn.
Onderzoeker Erasmus	Voedingsbeleid moet vanuit de scholen worden uitgedragen en daar moet gezonde voeding een onderdeel van zijn. De gemeente moet dit bij alle scholen gelijk trekken

Verslag groep C

Persoon / organisatie	Uitspraak
<i>M.b.t. ouders</i>	
Arja Huysman, Huisarts	Ouders hebben weinig tijd voor hun kinderen (weinig sporten, (verkeerd) voeding gewoon toegestopt)
Margriet Udding, ROC Zadkine	Tijd gebrek van ouders: ouders zijn duur, moeten allebei werken, gericht op geld
Erwin Lankhorst, bewegingsspecialist	Ouders hebben geen tijd om hun kinderen weg naar sportsactiviteiten te brengen
Erwin Lankhorst, bewegingsspecialist	Snelheid van handelen (voeding) en makkelijke maaltijd (weinig groenten en fruit)
Margriet Udding, ROC Zadkine	Omgevingen leefstijl zijn veranderd - perceptie dat alles zo makkelijk en snel moet gedaan worden
Erwin Lankhorst, bewegingsspecialist	Ouders vervullen hun voorbeeld functie niet, onder andere door hun lage zelf vertrouwen (psychisch belastbaarheid)
Karin Stubenitsky, Unilever Research	Kinderen en ouders ervaren de beperkte tijd dat zij hebben als moeilijke, makkelijk levenstijl
Karin Stubenitsky, Unilever Research	Cultureel verschil: "overgewicht is prima"
Karin Stubenitsky, Unilever Research	Prijs
Brigitte Wammes, Erasmus MC	Invloed van de omgeving: opvoedingsstijl, rol model functie van ouders, ouders stimuleren om buiten te gaan, frisdrank beperken, reclame op televisie, tijd gebrek van ouders
Karin Stubenitsky, Unilever Research	Clubjes van ouders: oplossingen vinden, bijvoorbeeld: met de fiets kinderen ophalen
<i>M.b.t. beweging: inrichting wijken, veiligheid</i>	
Erwin Lankhorst, bewegingsspecialist	Kinderen kunnen/mogen niet lopende of fietsende naar school vanwege onveiligheid
Erwin Lankhorst, bewegingsspecialist	Combinatie van factoren in bepaalde wijken - geen mogelijkheden om te bewegen en in supermarkten: alleen maar snoep
Ton Voorham, GGD	Bewegen moet in dagelijkse leven ingebouwd zijn: fietsen naar school is uitzondering geworden. Er is ook een culturele verschil in het concept van "fiets": voor Nederlander: een fiets is een vervoermiddel terwijl voor andere culturen een fiets is een speelmiddel
Ton Voorham, GGD	Dicht bij huis kunnen spelen is belangrijk: met de auto naar de sport-school is idioot. Jong kinderen en allochtonen gaan niet naar sport-school. In veel stadswijken zijn er zelfs geen stoepen, dus het is aalleen vanaf 10 jaar oud dat kinderen kunnen veilig buitenspelen
Erwin Lankhorst, bewegingsspecialist	Door hun economisch situatie kunnen ouders/kinderen niet voor sport kiezen
<i>M.b.t. maatschappij</i>	
Erwin Lankhorst, bewegingsspecialist	Zittende maatschappij - tv, computeren, zappen en snacken
Erwin Lankhorst, bewegingsspecialist	Combineren bewegen en televisie kijken (interactief) in Japan zij zijn veel voor ons hierop
<i>M.b.t. onderwijs</i>	
Ton Voorham, GGD	Bewegingsonderwijs door gewoon leerkracht is kwalitatief niet goed genoeg
Brigitte Wammes, Erasmus MC	Invloed van de omgeving: gezonde schoolkantine is belangrijk, frisdrank beperken, lesprogramma zijn belangrijk (bewust wording, kennis, leuk...), reclame op televisie
Arja Huysman, Huisarts; Karin Stubenitsky, Unilever Research; Ton Voorham, GGD	Kinderen langer op school

Persoon / organisatie	Uitspraak
Erwin Lankhorst, bewegingsspecialist	Kinderen in groepen met leeftijdsgenoten (dus school) elke dag bewegen
Arja Huysman, Huisarts	Bewegingsonderwijs verplicht
<i>M.b.t voeding industrie, beschikbaarheid</i>	
Margriet Udding, ROC Zadkine	Geraffineerd eten met veel suiker, frisdrank
Karin Stubenitsky, Unilever Research	Portiegrootte en 24 uur per dag beschikbaarheid zijn wel oorzaken in Amerika
Margriet Udding, ROC Zadkine	Grote aanbod van energierijk voeding minder maken
<i>M.b.t. kinderen</i>	
Karin Stubenitsky, Unilever Research	Oorzaken van een psychologisch oogpunt: "perceived smaak" ("fruit is niet lekker"), beloning, norm: "het is stoer om niet gezond te eten", kind als model voor kinderen
Erwin Lankorst, bewegingstherapeut	Smaakvoorkeur ontwikkeling klaar bij 5-6 jaar
Karin Stubenitsky, Unilever Research	Van "extern" proberen te laten bewegen niet best, moet intrinsiek motivatie worden
Karin Stubenitsky, Unilever Research	Lange termijn effecten van overgewicht niet relevante voor kinderen - dus korte termijn effecten moeten zichtbaar gemaakt worden
Karin Stubenitsky, Unilever Research	Kinderen stellen (ongezond) prioriteiten in het gebruikt van hun zakgeld

Verslag groep D

Persoon / organisatie	Uitspraak
Martien van der Velden, BSW	Kinderen hebben in plaats van wél voedsel in hun maag géén voedsel in hun maag als ze bij ons in de speeltuinen en op straat spelen
Martien van der Velden, BSW	Kinderen zijn tegenwoordig veel op straat
Martien van der Velden, BSW	Op onze speeltuinen wordt snoep verkocht, maar gelukkig ook steeds meer gezonde snacks overigens. Wij hebben contact met een diëtist van Thuiszorg Rotterdam (Lottie Elfrich) om het aanbod in de speeltuinen beter samen te stellen
Martien van der Velden, BSW	Rust, regelmaat en ritme, dat ontbreekt. Thuis wordt nauwelijks meer rustig aan tafel gegeten
Jan Maarten Boot, PH forum	Gemakzuchtige ouders en slecht voorbeeld gedrag is een van de belangrijkste factoren
Jan Maarten Boot, PH forum	Ongezonde dingen trekken kinderen nu eenmaal aan
Jan Maarten Boot, PH forum	Niemand is tegenwoordig meer verantwoordelijk voor de kinderen
Jan Maarten Boot, PH forum	Veel organisaties gaan compenseren wat ouders zouden moeten doen
Gerda Nijssen, Donadaria	Praat als ouder en kind samen over voeding. Ook op school. Samen bespreken wat er gegeten wordt. Geef de kinderen hier een rol in als ouder
Cyla Ladage, Bram Ladage	Voedingsleer op school heeft een goed effect, want de kinderen leren meer over voeding en eten. Kinderen nemen dit mee naar huis waardoor ouders bereikt worden. Mijn zoontje heeft vorig jaar op school twee themaweken over voeding gehad. Die kennis nam hij zeker mee naar huis
Jan Maarten Boot, PH Forum	Reclame voor kinderen is overal om ons heen, het is erg moeilijk om hier weerstand aan te bieden, zowel voor kinderen als ouders

Persoon / organisatie	Uitspraak
Marja Hartmann, GGD	Het gaat bij overgewicht om de ouders en de ontbrekende discipline bij hen in de opvoeding
Cyla Ladage, Bram Ladage	Kennis over wát is gezonde voeding ontbreekt, zowel bij kinderen als ouders. Er moet een balans zijn in voeding. Verkeerd voedsel bestaat niet, het gaat echt om die balans
Martien van der Velden, BSW	Voor kinderen zijn er te weinig mogelijkheden om te bewegen in de buitenruimte, maar ook veiligheid speelt een rol
Martien van der Velden, BSW	Als maatschappij heb je een rol om ouders te ondersteunen. Ook op het gebied van voeding en beweging
Martien van der Velden, BSW	Het probleem van overgewicht wordt groot gemaakt. Dik zijn wordt hierdoor steeds minder geaccepteerd. In de Volkskrant stond laatst een artikel met de kop: "Dik zijn is een recht". Misschien moet het minder geproblematiseerd worden

Verslag groep E

Martine Berkhof licht het project dat de gemeente Rotterdam en de GGD momenteel doen toe: Het is een breed programma met sport, jeugdwerk, scholen en andere partijen uit de samenleving o.a. ook zorg. Het programma richt zich op de buitenruimte, de binnenruimte sprong en spel ouders worden in gezet en bekende sporters. Er sluiten steeds meer partijen aan. Het is niet makkelijk gebleken om partijen bij elkaar te brengen. Vooral als er al overgewicht is vallen kinderen nog wel eens tussen wal en schip.

De lijst is cumulatief. Dingen die al genoemd waren door voorgaande sprekers werden niet herhaald.

Persoon / organisatie	Uitspraak
John Broer, ROC Zadkine	Gebrek aan vaardigheden bij leraren om sportles te geven
	TV, computer nodigen uit tot stilzitten
	De financiële mogelijkheden zijn vaak beperkt
	De ouders hebben geen tijd of aandacht
	Ouders compenseren hun schuldgevoel door de kinderen ongezond eten toe te staan.
	Reclame en peer pressure leidt tot ongezonde keuze (een candybar is sexier dan een boterham)
	Er is meer ongezond eten beschikbaar
	Kinderen hebben veel geld
Marjon Verhoef, OBS De Pijler	Ouders tonen het verkeerde voorbeeld (eten en bewegen)
	Cultuurverschillen zijn relevant. Zowel qua eetgewoonten als qua waardering van dik zijn (=rijk zijn)
Bram Ladage, Bram Ladage	Voorlichting op scholen over wat er in voeding zit schiet te kort.
	Genetische factoren zijn van belang
	Kinderen leren geen calorieën tellen
	Kinderen eten frequent (er is altijd eten); de reguliere gewoonten rond eten zijn verdwenen
	Kinderen bewegen te weinig en hebben daar ook te weinig mogelijkheden voor. Te drukke straten.

Persoon / organisatie	Uitspraak
	Ouders zijn bang voor de boze, gevaarlijke buitenwereld. Zij houden kinderen binnen.
	Probleem zit bij bepaalde groepen (er zijn mensen die elke dag patat komen halen).
Hanneke Blok, Gezondheidscentrum Katendrecht	Armoede en sociale problemen zijn belangrijke redenen voor overgewicht (geld gebrek)
	Depressie bij kinderen (problemen thuis; vader aan de drank)
	Ook bewegen of vervoer is cultuur bepaald
	Omgeving faciliteert bewegen niet; Er is zelfs geen plaats voor fietsen!
Martine Berkhof, Sport en Recreatie, Jeugdbeleid	Sport is belangrijk, daar is wel geld voor en het lukt ook wel om mensen te bereiken met veel inspanning. Maar mensen houden het niet vol. Het zit niet in hun systeem.
	In Nederland is het geaccepteerd om te eten op straat en in de bus.
	De porties worden steeds groter
	Het heeft te maken met gewoonte vorming
	N.b. bewegen moet leuk zijn
	Inrichting van het schoolplein nodigt vaak niet uit tot bewegen.
Margrietha Wats, Raad voor de Volksgezondheid & Zorg	Kinderen proeven niet meer: de kwaliteit en de smaak van de producten moet omhoog en we moeten kinderen dat weer leren waarderen.

3.2.3 Gemeenschappelijke bespreking

Elke groep werd gevraagd de drie tot vier meest belangrijke factoren, die genoemd waren in de groep, te selecteren en op kaarten te schrijven. Na de bespreking werden deze factoren centraal gepresenteerd door Vincent. Bij elke factor werd gevraagd of duidelijk was wat er met de factor bedoeld werd. Zo niet, dan werd een korte toelichting gegeven. Elke kaart met factor werd bij een assenkruis gehangen (zie onderdeel B). Over gelijkende factoren werd met de hele groep overlegd of zij konden worden samengevoegd tot één factor, en indien dat het geval was werden zij bij elkaar op een assenkruis gehangen.

In Tabel 4 in de volgende paragraaf staan de factoren die geselecteerd zijn in de eerste kolom aangegeven.

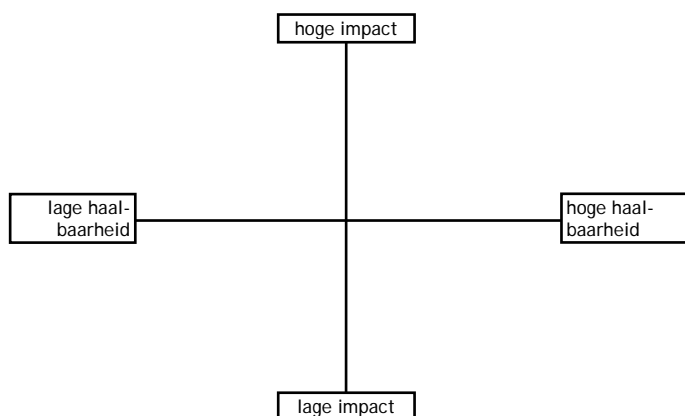
3.3 Onderdeel B: Beoordelen van de factoren

Vervolgens werden de gepresenteerde factoren door de deelnemers beoordeeld op een tweetal criteria:

- ▶ Haalbaarheid: in hoeverre zijn wij als partijen/actoren uit Rotterdam in staat om deze factor (gezamenlijk) aan te pakken?
- ▶ Impact: hoeveel invloed zal de aanpak van deze factor hebben op de problematiek van het overgewicht bij kinderen?

Deze twee beoordelingscriteria zijn gecombineerd tot een assenkruis (zie figuur 1). Vervolgens kon iedere deelnemer individueel aangeven wat naar zijn/haar inschatting de haalbaarheid en de impact van de genoemde factoren is; dit werd gedaan door een stickertje te plakken in het assenkruis.

Figuur 1 Het assenkruis waarop de factoren beoordeeld zijn.

In onderstaande tabel worden de factoren die zijn beoordeeld genoemd. In de tweede kolom staat globaal aangegeven hoe de factoren beoordeeld werden door de deelnemers. De kwadranten waarin (veel) stickers geplakt waren zijn gekleurd weergegeven. In de kwadranten staat de aantallen stickers vermeld.

Groepen kregen verschillende kleuren stickers toegekend. Tafel B en C (de experttafels) kregen rode stickers en tafel D en E (de organisatietafels) kregen groene stickers.

Als er op de assenkruizen opvallende verdelingen van stickers zijn waargenomen wordt dit toegelicht onder de factor, achter de opmerking: 'Verschil tussen experts (tafels D en E) en organisaties (tafels B en C)'.

Als er op assenkruizen opmerkingen zijn toegevoegd wordt dat aangegeven met opmerking: 'Toegevoegde opmerking'.

Tabel 4 Factoren die door de deelnemers zijn beoordeeld op haalbaarheid en impact.

1.
  - Ouders verantwoordelijkheid nemen
  - Ouders:
    - onmacht
    - onwetendheid
    - tijd en geldgebrek (armoede)
    - rolmodel

	Hoge impact		
Lage haalbaarheid	17	8	Hoge haalbaarheid
	2		
	Lage impact		

2.
  - Voedingsleer (voorlichting) leefstijl
    - vaste tijden eten
    - weten wat je eet
    - kinderen betrekken bij eten

	Hoge impact		
Lage haalbaarheid	1	16	Hoge haalbaarheid
	1	7	
	Lage impact		

Verskil tussen experts (tafels D en E) en organisaties (tafels B en C):
de organisaties schatten de impact hoger in dan de experts, ondanks hoge haalbaarheid:
2 deelnemers uit de organisaties: H-

3.
  - Gelegenheid voor hedendaags bewegen
  - Te weinig beweging vanuit huis, buurt, onderwijs

	Hoge impact		
Lage haalbaarheid	2	24	Hoge haalbaarheid
		1	
	Lage impact		

4.
  - Onvoldoende veilige bewegingsmogelijkheden in de buurt

	Hoge impact		
Lage haalbaarheid	5	20	Hoge haalbaarheid
		1	
	Lage impact		

5.
  - Groot aanbod aan energierijke voedingsmiddelen, bijv. frisdrank op scholen

	Hoge impact		
Lage haalbaarheid	12	11	Hoge haalbaarheid
	5		
	Lage impact		

Verskil tussen experts (tafels D en E) en organisaties (tafels B en C):
4 stickertjes van de experts: H- en I-

6.
  - Grenzen stellen is lastig voor ouders

	Hoge impact		
Lage haalbaarheid	18	9	Hoge haalbaarheid
	Lage impact		

Verskil tussen experts (tafels D en E) en organisaties (tafels B en C):
de experts schatten de haalbaarheid lager in

7. ▶ Marketing- en reclame-invloeden van buitenaf

	Hoge impact		
Lage haalbaarheid	13	8	Hoge haalbaarheid
	3	1	
	Lage impact		

Verskil tussen experts (tafels D en E) en organisaties (tafels B en C):
2 organisaties: I-

8. ▶ Geen mogelijkheden om invulling te geven aan natuurlijke behoefte om te bewegen
- buitenspelen
  - op school
  - sportclub
  - rol ouders
  - onbekendheid kind

	Hoge impact		
Lage haalbaarheid	2	25	Hoge haalbaarheid
	Lage impact		

Toegevoegde opmerking:
school: vindt plaats, maar heeft wel budget en steun nodig vanuit rijk (O&W), gemeente (brede school)

9. ▶ Te laat voorlichten van ouders over gezonde voeding en beweging

	Hoge impact		
Lage haalbaarheid	5	18	Hoge haalbaarheid
		4	
	Lage impact		

Verskil tussen experts (tafels D en E) en organisaties (tafels B en C):
2 experts en 2 organisaties: H+ en I-

10. ▶ Financieel is het niet altijd haalbaar om kinderen te laten sporten

	Hoge impact		
Lage haalbaarheid	1	18	Hoge haalbaarheid
		7	
	Lage impact		

Toegevoegde opmerking:
bewegen kost niet zoveel!

11. ▶ Er is geen voedings- en bewegingsbeleid op scholen

	Hoge impact		
Lage haalbaarheid		25	Hoge haalbaarheid
		3	
	Lage impact		

Toegevoegde opmerking:
pakket ontwikkeld voor primair onderwijs

- ondersteuning school nodig
- Min. van Onderwijs kerndoelen

12. ▶ Leren gezond en smaakvol te eten
- informatiebehoefte
- leren proeven
- kwaliteit van de voeding

	Hoge impact		
Lage haalbaarheid	10	10	Hoge haalbaarheid
		4	
	Lage impact		

Vershil tussen experts (tafels D en E) en organisaties (tafels B en C):
4 experts: I-

13. ▶ Relevantie en imago vanuit kinderen
t.o.v. voeding en beweging

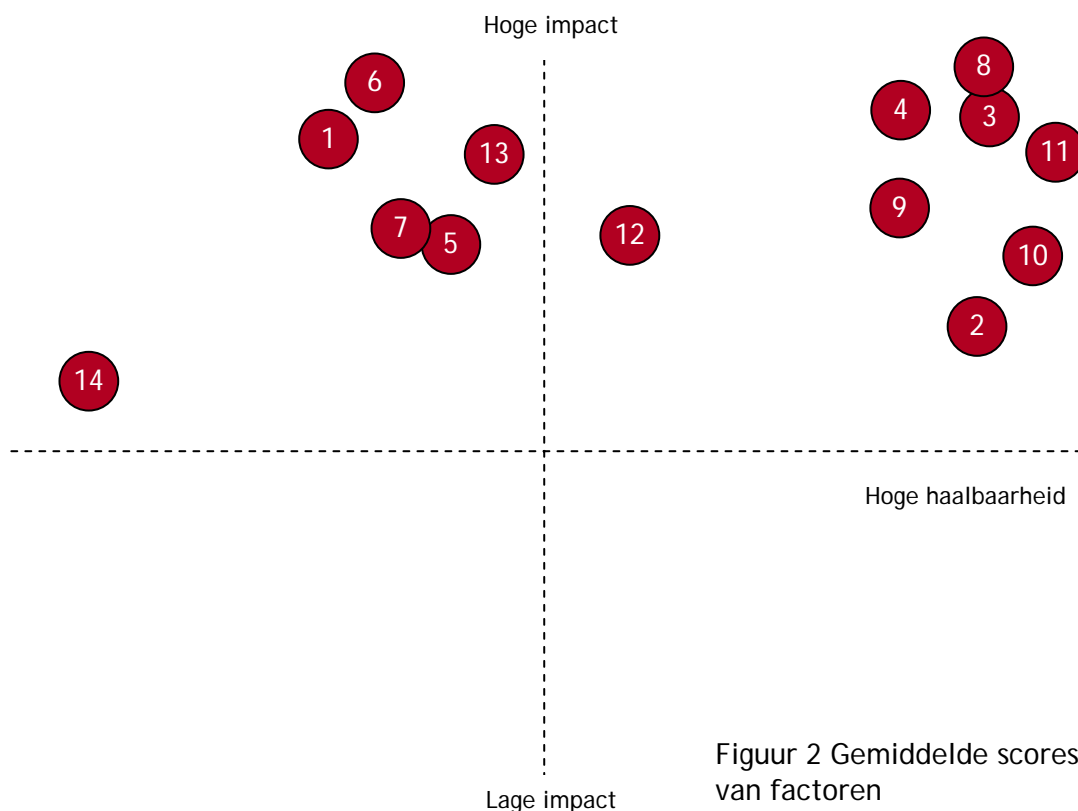
	Hoge impact		
Lage haalbaarheid	11	12	Hoge haalbaarheid
	2		
	Lage impact		

Vershil tussen experts (tafels D en E) en organisaties (tafels B en C):
2 organisaties: H- en I-
Toegevoegde opmerking:
positieve communicatie!!

14. ▶ Psychische factoren
- depressie
- problemen thuis

	Hoge impact		
Lage haalbaarheid	13	1	Hoge haalbaarheid
	10	1	
	Lage impact		

In de figuur op de volgende pagina wordt een overzicht gegeven hoe de verschillende factoren beoordeeld zijn op de mate van impact en de haalbaarheid. Voor elke factor is op basis de beoordelingen door de deelnemers, zoals weergegeven in Tabel 4 een samenvattende score berekend voor haalbaarheid en impact. De nummers in het figuur corresponderen met de nummers van de factoren in de bovenstaande tabel. Hoe verder de factor naar rechts ligt, hoe meer de deelnemers gezamenlijk aanpak hiervan haalbaar achtten. Hoe hoger de factor ligt, hoe meer impact de deelnemers de factor toekenden.

Figuur 2 Gemiddelde scores van factoren

3.4 Onderdeel C: Debat

Na de individuele beoordeling was het tijd voor een welverdiende maaltijd. Bij terugkomst van de deelnemers was de indeling van de zaal veranderd; in plaats van vier groepen werden de deelnemers in een (bijna) ronde tafel setting geplaatst. Samen met de organisatie had de gespreksleider (Vincent) een drietal factoren uitgekozen om nader te bespreken. De argumenten voor de keuze van deze drie waren enerzijds een spreiding over

de thema's voeding en beweging en anderzijds de keuze voor een factor rond ouders, aangezien de rol van ouders veel genoemd werd door de verschillende groepen (zonder hierbij een 'beschuldiging' aan het adres van de ouders te (willen) doen). Het betrof de volgende drie aspecten:

- ▶ Ondersteuning van ouders t.a.v. kennis, tijd, middelen, en om rolmodel te zijn
- ▶ Herstel 'normale' eetcultuur / -patronen
- ▶ Bevorderen alledaags bewegen

3.4.1 Individuele reflectie op rol van de partijen

Vervolgens kregen deelnemers een formulier waarop zij een aantal vragen met betrekking tot een of meerdere van deze factoren konden beantwoorden voor zichzelf:

- ▶ Wat kan mijn organisatie/groep/branche bijdragen aan de aanpak van deze factor?
- ▶ Welk belang heeft mijn organisatie/groep/branche daarbij?

- ▶ Tegen welke belemmeringen zou mijn organisatie/groep/branche daarbij kunnen aanlopen?
- ▶ Welke valkuilen voorzie ik daarbij?
- ▶ Welke andere organisaties/groepen/branches heb ik nodig bij het aanpakken van deze factor?

Deze formulieren zijn ook weer (grotendeels) teruggekomen, de resultaten daarvan zijn terug te vinden in bijlage 4.

3.4.2 Plenair debat

Nadat de deelnemers een moment hadden gehad om zelf over deze punten na te denken werd het debat gestart. Hieronder volgt een weergave van hetgeen in de plenaire discussie besproken werd.

3.4.3 Verslag van de plenaire discussie

Opmerkingen bij 'Ondersteuning van ouders t.a.v. kennis, tijd, middelen, en om rolmodel te zijn'

- ▶ De onderzoekster Erasmus medisch centrum geeft de aftrap. Zij biedt aan dat haar organisatie onderzoekskennis zou kunnen bieden om een interventie te evalueren. Daar heeft het EMC uiteraard anderen bij nodig. Het St Fransiscus springt op deze uitnodiging in en geeft aan wel te willen bijdragen. Het St Fransiscus biedt hulp aan kinderen met ernstig overgewicht.
- ▶ Voor ondersteuning van ouders is de Jeugdgezondheidszorg een prima aanknopingspunt. De GGD geeft aan dat hun JGZ kinderen al op jonge leeftijd ziet en dus veel aan informeren en ondersteuning van ouders kan doen. Ook vroegtijdig signaleren van overgewicht is voor hen goed mogelijk. De JGZ geeft overigens al opvoedingsondersteuning. Een van de aanwezige huisartsen vertelt dat zij daar ook mee bezig zijn. Ook de thuiszorg komt bij een gezin thuis en kan wel wat invloed uitoefenen (hoe vroeger, hoe effectiever). Mankracht is echter een groot probleem. Heel vaak zijn echte veranderingen in gezinnen heel arbeidsintensief. Voordat je dit soort projecten gaat doen moet je goed weten of je het aankan, qua personele inzet.
- ▶ Naast de GGD moeten dus ook de Ouder- en Kindzorg organisaties nauw betrokken worden. Borstvoeding is een belangrijk thema. De huisarts kan hier eveneens een rol in spelen, hij/zij ziet de kinderen ook geregeld (Huisarts mevrouw Huysman).
- ▶ De vertegenwoordiger van Jeugd, onderwijs en samenleving (JOS) signaleert dat een belangrijke vraag is aan welke ouders voorlichting gegeven moet worden. Bereik je de mensen die je wilt bereiken Vaak niet! De school is een prachtige vindplaats en het concept van brede school biedt veel mogelijkheden. Ouders kunnen je daar niet meer ontglippen en er worden nu al veel afspraken gemaakt met ouders (bijvoorbeeld over ontbijten). Ook worden de ouders de school ingehaald. Via de kinderen worden de ouders één op één betrokken. Ook geven andere ouders uitleg over problemen. Zo worden de ouders zelf rolmodel.
- ▶ De thuiszorg signaleert dat mensen en instanties die ouders op gezette tijden vervangen ook veel aan opvoeding van ouders kunnen doen. Het betekent dat je de interventies niet alleen op de ouders moet richten maar op het hele systeem van opvang rond het kind. De uitwerking van deze interventies in de praktijk is echter vaak teleurstellend. Het is heel moeilijk en arbeidsintensief om een gezin te beïnvloeden.
- ▶ Ouders en kinderen weten te weinig van de waarde van verschillende voedingsproducten. Hier moet op ingezet worden. Wij doen dit al door een folder waarin precies de

- voedingswaarde van onze patat (patatje gezond) beschreven wordt (mevrouw Cyla Ladage).
- ▶ Naast de ouders moeten ook andere (beroeps)opvoeders op de hoogte worden gesteld (voorgelicht) over voeding en beweging. Denk hierbij aan leidsters in de kinderopvang. Kinderen brengen tegenwoordig veel tijd door buitenshuis (GGD).
  - ▶ Martine Berkhof van 'Sport en recreatie' wijst erop dat het zaak is om geen problemen te maken maar te benadrukken dat bewegen leuk is; wijs ouders op het plezier en het belang van het kind. Dat werkt.
  - ▶ School is de vindplaats voor zowel het kind als de ouder. Door de ontwikkeling dat scholen vanaf 2008 verplicht zijn om van 08.00 - 18.00 uur opvang te bieden aan hun leerlingen, is dit helemaal het geval. De verschillende partners van de Brede School moeten in dialoog met de ouders komen tot een zo goed mogelijke samenstelling van de dagarrangementen. Voeding en beweging kan hier een belangrijk deel van uit maken (JOS).
  - ▶ Vinden ouders zelf wel dat ze een probleem hebben als het gaat om overgewicht? Zowel voor henzelf al hun kind(eren) (...)
  - ▶ Waar zit de weerstand om wat aan het probleem te doen? Waar zitten winstpunten? Waar zijn ouders gevoelig voor? (RVZ).
  - ▶ In je aanpak moet je ook vooral niet het 'probleem' benadrukken, maar juist de lol van het kind. Dit opent deuren. Bij de GGD is onlangs een scholing geweest om ouders en kinderen positief te benaderen en te stimuleren (motivational interviewing) (S&R).
  - ▶ De betrokken partijen moeten zelf niet overvraagd raken, daar waar zij ouders ondersteunen of zelfs de rol en taken van ouders overnemen (Huisarts mevrouw Huisman).

Opmerkingen bij 'Herstel 'normale' eetcultuur / -patronen'

- ▶ Men constateert dat deze vraag nauw verband houdt met de eerste vraag. De vraag is wel hoeveel activiteiten een school of een andere instantie weg moet halen bij ouders. Daarmee haal je het ook weg uit het beeld van de ouders, zij leren niets en de gewoonten in het gezin veranderen niet. Aan de andere kant wint het kind er ook niets mee als wij de kansen die de school biedt laten lopen. Wel nodigen kinderen hun ouders uit om op school te komen ontbijten (vertegenwoordiger van JOS). Ook worden afspraken (lees contracten) met ouders gemaakt over ontbijten voordat de kinderen op school verschijnen.
- ▶ Mevrouw Ladage heeft de ervaring dat haar zesjarige zoon veel en vaak vertelt wat er op school gebeurt. Hij heeft het vaak over wat hij leert over voeding en bewegen. Kinderen voeden in die zin hun ouders wel op.
- ▶ Het rolpatroon thuis is er niet. Kinderen eten tegenwoordig om 10.00 uur 's ochtends op school hun boterhammen (...).
- ▶ Veel projecten en initiatieven, die gericht zijn op de ondersteuning van ouders en kinderen ontbreekt het vaak aan continuïteit (Huisarts mevrouw Huisman).
- ▶ Je kan jezelf de vraag stellen of bij de dagarrangementen op de scholen vanaf 2008 het ontbijt deel uit moet gaan maken van het aanbod. Moeten we dit bijvoorbeeld wel of niet doen? (JOS)
- ▶ Het is belangrijk dat hier gekeken wordt naar de lange termijn effecten. Wat levert het op als het kind ouder wordt? Gaat het in zijn latere leven hierdoor wel ontbijten? (...)
- ▶ Wat gebeurt er bijvoorbeeld als de kinderen naar de middelbare school gaan? Hier is een enorm aanbod van voeding. Kinderen kopen dit dan ook. Wat is dan het effect van het overnemen van de taak van ouders om op binnen het dagarrangement het ontbijt in te voeren? (Erasmus MC).
- ▶ Door het ontbijt in de klas kan wel bewustwording gecreëerd worden (S&R).

- ▶ Eigenlijk moet bewustwording over voeding en gezonde keuze terugkomen in het schoolaanbod (Cyla Ladage)
- ▶ Je moet alleen niet de gehele verantwoordelijkheid bij de ouders weghalen. Als je het laat terugkomen in het schoolaanbod moet het directe uitstraling en uitwerking hebben naar het gezin. Kinderen krijgen informatie op school, maar moeten bijvoorbeeld ook thuis samen met de ouder in het gezin aan de slag (bijvoorbeeld met ontbijten) (Huisarts mevrouw Huisman).
- ▶ Het gaat ook om het hebben van rolmodellen. Je kan bijvoorbeeld gaan werken met rolmodellen op school, kinderen uit groep 7 en 8 als 'eethelden' (JOS)
- ▶ Maar je moet ouders betrekken, want ouders blijven het rolmodel voor hun kind. Met name voor jonge kinderen in de basisschoolleeftijd. Voor kinderen in het voortgezet onderwijs wordt dit anders, dan is de invloed van leeftijdsgenoten groter (St. Franciscus Gasthuis)
- ▶ De voor- en naschoolse opvang is een kans om voeding en beweging een plaats te geven. Door de politiek moet het besluit gemaakt worden om de voor- en naschoolse opvang te koppelen aan bijvoorbeeld het gezondheidsbeleid. Voor de GGD en S&R ligt hier een belangrijke rol weggelegd (dhr. Boot).
- ▶ Bij de voor- en naschoolse opvang moeten we naast de huidige partners (m.n. gemeentelijke diensten) meer organisaties en spelers betrekken. Het is nu eigenlijk maar een select clubje dat zich hier mee bezighoudt (JOS).
- ▶ De informatie uitwisseling over deze ontwikkeling vindt ook nog te veel plaats tussen de diensten. Andere partners in het veld worden te weinig benaderd (BSW).

Opmerkingen bij 'Bevorderen alledaags bewegen'

- ▶ Jan Maarten Boot van NPHF nodigt aanwezigen uit om verder en intensiever te discussieren over de mogelijkheden die de motie van Aartsen/Bos (verplichting school om kinderen voor en na school op te vangen) biedt. Iedereen is het er over eens dat die mogelijkheden groot zijn en dat zij benut moeten worden. De scholen moeten coördineren, juist in die brede school kan alles samen komen. De vertegenwoordiger van JOS geeft aan dat hij dat absoluut niet zonder de andere instanties kan. Juist b.v. een GGD kan invulling geven aan uitleg over gezondheid. De vertegenwoordigster van Buurt en Speeltuinwerk Rotterdam brengt in dat spelen niet alleen de gezondheid verbetert maar ook de sociale vaardigheden.
- ▶ In Rotterdam zijn er 62 speeltuinen en 30 Duindroppen, dat kan meer! Er zijn ook spelmaterialen, die worden uitgeleend aan scholen. Voor schooltijd, in de pauzes en na schooltijd kunnen deze materialen gebruikt worden. Het is van belang om de uitleenlocaties dichtbij de scholen te hebben. Zo kunnen we in de toekomst ook beter samenwerken waardoor ook meer gebruik kan worden gemaakt van de materialen (BSW).
- ▶ Bewegen moet gewoon professioneler ingezet worden, zowel tijdens schooltijd als na school (Erwin Lankhorst)
- ▶ De vertegenwoordiger van JOS zegt dat bewegen en sport wel aan ouders te verkopen is door hen voor te houden dat de kinderen er rustig van worden, meer tevreden zijn en betere leerprestaties hebben.

- ▶ De branchevereniging docenten lichamelijke opvoeding is van mening dat bewegen en spelen belangrijk is maar dat het veel te weinig begeleid wordt. Martine Berkhof van Sport en recreatie vertelt dat de gemeente in Rotterdam nu op 30 scholen dagelijks gymleraren heeft gestationeerd. De gymleraar nieuwe stijl biedt tijdens en na school allerlei activiteiten aan. Dat kan variëren van dansen speeltuinen en sprotverenigingen. Het probleem is dat deze projecten niet structureel zijn. Scholen vinden het moeilijk om hier structureel geld voor te vinden. Vakleerkrachten zijn door OC&W wegbezuinigd. Men oppert het idee om bewegen en sport onderdeel te maken van de Cito-toets.
- ▶ De meeste Elke Dag Bewegen scholen kan zijn vakleerkracht uiteindelijk niet behouden. Daarom is het van belang dat geldstromen voor de inzet van vakleerkrachten op gang komen (S&R).
- ▶ Voor ouders is het aantrekkelijk om meer bewegen in het leven van hun kind te brengen. Onderzocht is dat kinderen, die meer bewegen zich beter kunnen concentreren en betere schoolprestaties behalen (S&R).

3.5 Onderdeel D: Afsluiting

Mevrouw Hartman van de GGD sluit de avond af met iedereen te bedanken voor zijn aanwezigheid en inbreng. Een bijeenkomst waarin iedereen elkaar leert kennen heeft zeker zijn meerwaarde bewezen. Er zal, behalve een verslag, ook zeker een vervolg op deze bijeenkomst komen. De GGD vraagt aanwezigen in de tussentijd na te denken over ideeën voor volgende stappen en concrete acties. Wellicht is een regionaal convenant mogelijk.

Bijlagen

Bijlage 1 Hand-out introductie

<p style="text-align: right;">Conferentie</p> <p style="text-align: center;">“Voeding en Beweging”</p> <p style="text-align: right;">Rotterdam 29 maart 2006</p> <p style="text-align: right;">GGD Rotterdam Raad voor de Volksgezondheid en Zorg</p> <p>   </p>
<p style="text-align: center;">Doel van de conferentie</p> <ul style="list-style-type: none">
▶ Samen vanuit verschillende deskundigheden meedenken over mogelijkheden om gezamenlijk de problematiek van overgewicht bij kinderen aan te pakken
▶ Inzicht krijgen in welke factoren overgewicht bij kinderen bepalen en welke van die factoren we met elkaar zouden kunnen aanpakken
▶ Inzicht krijgen in de visies, mogelijkheden en belemmeringen van de verschillende betrokken partijen
▶ Een aanzet geven voor vervolg acties. <p>1</p>

Gezamenlijke aanpak

"De raad staat op het standpunt dat burgers in eerste instantie zelf verantwoordelijk zijn voor hun gezondheid, dat de overheid vanuit haar publieke verantwoordelijkheid en grondwettelijke taak voor volksgezondheid gezond gedrag van burgers moet bevorderen, en dat andere partijen vanuit hun maatschappelijke verantwoordelijkheid een taak hebben om ongezond gedrag te verminderen en gezond gedrag te bevorderen".

(RVZ, 2003)

→ *gezamenlijke verantwoordelijkheid vraagt om een gezamenlijke aanpak*

2

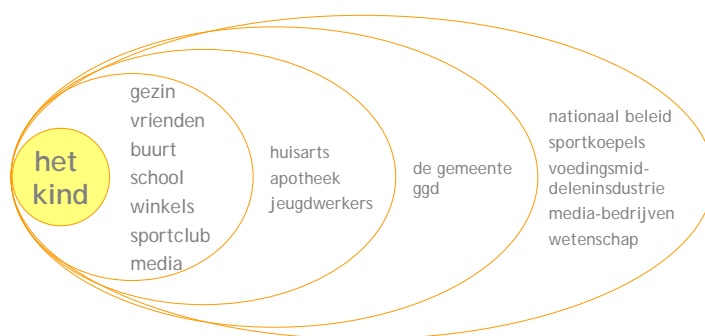
Deelnemers

- ▶ kinderen
- ▶ ouders
- ▶ onderwijs en kinderopvang
- ▶ ondernemers
- ▶ voedselbranche
- ▶ sportinstellingen
- ▶ gemeente
- ▶ zorg organisaties
- ▶ welzijn organisaties
- ▶ zorgverzekeraars
- ▶ wetenschap

Alle deelnemers zijn uitgenodigd omdat ze een specifiek perspectief kunnen inbrengen. Zij zitten hier niet als de vertegenwoordiger van een bepaalde groep

3

Het kind als vertrekpunt

4

Factoren voor overgewicht bij kinderen

Overgewicht kan te maken hebben met:

- ▶ activiteitenpatronen
- ▶ voedingspatronen

Factoren die van invloed zijn op overgewicht bij kinderen kunnen van verschillende aard zijn:

- ▶ psychologisch
- ▶ fysiek
- ▶ economisch
- ▶ politiek
- ▶ sociaalcultureel
- ▶ ...

5

Bijlage 2 Inventarisatie van factoren

Groep B

Xandra de Bruin - GGD

- Bewegingsarmoede/inlichting maatschappij
- Overvloed aan voedingsmiddelen (beschikbaarheid)
- Onvoldoende buitenspeelmogelijkheden
- Financiële barrières voor sporten
- Reclame voor voeding/luxe producten
- Bewegcultuur van ouders
- Grenzen stellen in opvoeding
- Kennis voeding niet overal aanwezig

Klazine v.d. Horst - Erasmus MC

- Voorbeeldgedrag van ouders: voeding & beweging
- Beschikbaar zijn van gezonde voeding thuis
- Voldoende sport/bewegen op school
- Informatie/lessen gezonde voeding op school
- Buurt: mogelijkheden tot bewegen
- Kinderen met lage SES zijn vaak ongezonder: bewegen minder en eten ongezonder
- Ouders weten niet altijd wat gezond is
- Ontbijten
- Verkeerssituatie: vaak onveilig zodat kinderen niet zelf naar school kunnen fietsen/lopen
- Onveilige buurt (criminaliteit)

Wilma Jansen - GGD

- Gebrek aan kennis over voeding ouders
- Gebrek aan kennis over gevolgen van overgewicht ouders
- Gebrek aan inzicht in eigen overgewicht ouders
- Inactieve leefstijl
- Geringe voorbeeldfunctie ouders
- Veiligheid op straat
- Weinig bewegingsmogelijkheden in de buurt
- Reclame
- Hoge beschikbaarheid ongezonde voeding
- Tv/computergebruik

Hermine Jongejan - Sint Franciscus Gasthuis

- Te veel/ongezonde voeding
- Onvoldoende kennis over gezonde voeding
- Onvoldoende kennis over betekenis gezonde voeding
- Te weinig beweging binnen normale leven
- Te weinig mogelijkheden voor spel/recreatie
- Erfelijke factoren

Nigar Özer - Diëtisten- en sportpraktijk Nimer

- Eetpatroon (ontbijt overslaan, veel snoepgoed, onregelmatige voeding, geen gezonde dingen lusten, bijv. groente en fruit)
- Ouders maken klaar wat de kinderen wel lusten

- Kinderen krijgen veel snoepgoed en snacks te eten omdat ouders geen 'nee' kunnen/willen zeggen
- Sommige kinderen krijgen 'zak' geld waar ze snoep/chips/chocolade mee kopen, delen met vrienden op school
- Traktaties op verjaardagen vaak snoep/chips/chocolade enz.
- Weinig beweging:
  - Onveilige buurt
  - Geen goede speelmogelijkheden
  - Niet voldoende/prijzige sportclubs
  - Ouders die vinden dat kinderen thuis moeten spelen

Famke de Wilde - Lage Land Zorg; oefentherapie Cesar en fysiotherapeute

- Omgeving: in Rotterdam wijken met weinig veiligheid, zowel fysiek (verkeer) als sociaal
- Scholen: beperkte kennis vanuit onderwijscontrole over bewegen van kinderen
- Veel eilandjes in de zorg: als het misgaat is zorg monodisciplinair (1^e lijn)
- Bezuinigen op gymnastiek/zwemmen
- Bewegingsonderwijs is matig → de leerkracht geeft gym
- Late signalering van problemen
- Tv & computer
- 4 m² buitenspeelruimte bij kinderdagverblijven?
- Inrichting speellokalen
- Inrichting gymzalen
- Inrichting speelplein
- Prijs van gymzalen ↑
- Samenstelling voedselinname

Marianne Wind - Erasmus MC

- De rol van ouders, daar kun je niet omheen
- Ouders zullen het goede voorbeeld moeten geven, ervoor moeten zorgen dat er gezonde voeding in huis is
- Probleem is dat de betrokkenheid van ouders bij projecten op school erg klein is → inventariseren waarom anders wel of niet betrokken zijn: determinantenonderzoek → ze via andere kanalen bereiken
- Beleid op school: duidelijke regels t.a.v. voedingsmiddelen die wel/niet op school gegeten mogen worden. Beleid communiceren richting ouders & kinderen en naleven. Rol van de GGD, schoolbesturen? (uniforme regels & traktaties)
- Economisch: gratis verstrekken van groente en fruit op school werkt (in/voorwegen) → je sluit geen groepen uit
- Betrek kinderen vanaf het begin bij het project → effecten nemen toe. Een kind moet het project aantrekkelijk vinden, zowel qua inhoud als qua lay-out

Tafel C

Lyne Blanchette - GGD

- Veiligheid
- Rolmodel ouders
- Opvoedingsstijl ouders
- Tijdsdruk ouders (twee werkende ouders...)
- Marketing/reclame
- Portiegrootte
- Beschikbaarheid voeding gezond/ongezond
- Beschikbaarheid bewegingsmogelijkheden

- *Peer pressure*
- Motorische ontwikkelingsachterstand
- Sociaal culturele achtergrond

Arja Huysman - huisarts Bergschenhoek

- Gezondheid
- Preventie van ziekte/aandoeningen
- Efficiënte directe aanpak
- Schoolonderwijsprogramma's in samenwerking met ouders/leerkrachten/huisartsen
- Bewegingsonderwijs met huiswerkopdrachten bestaande uit voorlichting gezonde voeding, schoolontbijt (actie), voorlichting beweging, voorlichting risico's en ontstaanswijze
- Rol gemeente: betere samenwerking diverse disciplines
- Gedragstherapeutische benadering probleemgroepen en probleemgevallen (hier speciaal programma voor)

Erwin Lankhorst - Ergo Control

- Gezin rol ouder: géén voorbeeldfunctie
- Economische situatie ouders lage SES (sport = duur)
- Psychische belastbaarheid ouders lage SES vaak laag
- Verandering maatschappelijk: hoge mate van sedentair leven. Dit sluit beweeggedrag uit:
  - Wegbrengen kinderen a.g.v. onveilig verkeer
  - Tv + zappen + groot keuze aanbod (20 jaar geleden alleen op woensdagmiddag tv)
  - Computergebruik en (veel) chatten (pestgedrag)
- Voedingspatroon: fast food = sneller en goedkoper i.r.t. economische status
- Geen vers fruit en groenten dus kind ondergaat dit ook
- Koopt liever snoep dan fruit
- Hoe zwaarder des te verstoorder is het eetpatroon → hang naar zoet
- (Kantine school)
- Resultante kind ontbreekt aan zelfvertrouwen en gaat de beweegwereld uit de weg en zoekt een veilig onderkomen achter de computer en tv
- Oplossing: Jamie Oliver kantine (groepsdynamica)
- Amerikaans model: sporten op en na school, in combinatie met studiebegeleiding i.p.v. saaie BSO-opvang

Karin Stubenitsky - Unilever Research

- *Perceived taste* - smaak
- Niet cool - past niet bij imago/identiteit van kinderen
- *Group dynamics* belangrijk - rol van andere kinderen
- Culturele verschillen in wat gezond is en hoe gezond lichaam eruit ziet → overgewicht
- Beschikbaarheid van gezonde voeding en producten
- Prijs (*perceived vs. real*)
- Past niet in levensstijl
  - Op school
  - Op fiets
  - Onderweg
  - etc.
- Wordt als niet relevant gezien vanwege lange termijn effecten
- Verschillen tussen jongens en meisjes?
- Afzetten tegen ouders en maatschappij
- Wordt gezien als te moeilijk om te doen
- Andere prioriteiten → *trade off* tussen zakgeld

- › Alleen kennis is niet genoeg - moet meer veranderen

Margriet Udding - ROC Zadkine - Sport en Bewegen

- › Lichaam is gebouwd voor voedselschaarste (oude genen, nieuwe omgeving)
- › Leefwijze (hedonisch)
- › Gebrek aan beweging door welvaart (machines)
- › Teveel geraffineerd voedsel
- › Tijdgebrek
- › Gebrek aan kennis over voedsel
- › Suiker
- › Productontwikkeling
- › Ruimtegebrek voor speelplaatsen
- › Waaronder moeilijk doen als het makkelijk kan
- › Referentiekader voeding verandert
- › Gezond voedsel is duurder
- › Luxe leven = vanzelfsprekend (vakantie etc)
- › Tweeverdieners bijna noodzakelijk → tijdgebrek: auto naar school, makkelijke maaltijden
- › Stad gevaarlijk → kinderen spelen niet meer buiten
- › Doen in plaats van zijn

Toon Voorham - GGD

(aantekening op formulier: 12-18 jaar)

- › Motivatie tot bewegen van kinderen
  - › Gelegenheid tot bewegen → opvattingen over 'fietsen'
  - › Ondersteuning door/van ouders
- (6-12 jaar)
- › Spelen en bewegen → ondersteuning door omgeving en ouders
  - › Verenigingsleven versterken, vooral voor allochtonen
    - Sportkaart
    - Veel meer sport/spelgelegenheden
    - Meer sport/spelleiders opleiden
  - › Er is 'weinig' mis met voeding → wel zorgen voor suikervrij fris en vetvervangers
  - › Beweegaanbod (spel) dichtbij huis organiseren (alledaags bewegen)

Birgitte Wammes - Erasmus MC

- › Invloed verleidelijke omgeving: groot aanbod energierijke voedingsmiddelen zoals frisdrank op scholen → kantinebeleid
- › Invloed ouders: opvoedingsstijl: ouders moeten kinderen meer stimuleren tot bewegen
- › Invloed omgeving: weinig mogelijkheden/faciliteiten bewegen
- › Onderwijsprogramma/lesprogramma: bewustwording en kennisoverdracht
- › Invloed ouders: als voorbeeldfunctie voor het kind
- › Omgeving: weinig stimulerend voor meer bewegen
- › Tijdgebrek kinderen en ouders
- › Reclame tv
- › Houding t.a.v. gezond eten: kinderen denken dat gezond eten minder lekker is → heeft ook te maken met opvoeding: beloning met bijv. snoep
- › Grotere porties: voedingsmiddelenindustrie

Tafel D

Jan Maarten Boot - PH Forum

- ... ouders/voorbeeldgedrag
- Gemakkelijke omgeving: winkels, snackbars
- Ongezond: trekt aan
- .... werkt niet meer
- Niemand is verantwoordelijk
- Gezondheidszorg → geen impact

Marja Hartmann - GGD

- Regelmatig eten over de dag
- Goed ontbijt
- Discipline van ouders: niet alles goed vinden
- Gezonde voeding
- Sport en beweging
- Spelen
- Soms mogen 'zondigen'
- Alternatieven voor lekkere trek
- Kostenaanpak/gezamenlijk
- Voorlichting

Saskia Kloezeman

- Kosten van gezonde voeding hoog
- Kosten van sportclubs (totaal)
- Voorbeeld ouders (bijv. samen aan tafel eten)
- Wijk waar je woont (bijv. druk verkeer)
- Invloed vriendjes (meedoen)
- Gemakzucht (niet koken, niet samen eten)
- Kinderen laat naar bed, laat op, niet eten (verkeerde dagindeling)
- Afschuiven van verantwoording: ouders willen vaak kinderen laten bepalen wat er gaat gebeuren, school moet vaker opvoeden
- Invloed tv en reclame
- Werkende ouders waarvan kinderen alleen thuis zijn of kinderen bij BSO zitten
- Weinig speelmogelijkheden
- Eten is ook sociaal moment
- Geen eetmomenten

Bernice Kobes

- Gezonde voeding is duurder en minder makkelijk beschikbaar
- Veel activiteiten voor/gedaan door kinderen zijn passief: tv, computer
- Makkelijk te bereiden voeding veel gebruikt
- Beweegruidtes in een stad voor kind beperkt
  - Beschikbaarheid
  - Veiligheid
- Voedingsritme van kinderen niet aangeleerd → opvoeding
- Behoeftte van kinderen / aanbod voor kinderen in voeding en beweging
- Kennis over effecten voeding en beweging bij ouders en kinderen beperkt (lage SES)
- Groepsgedrag → invloed van *peers* → bezoek McDonalds
- Gebruik van auto door ouders → wegbrengen naar school
- Frisdrankgebruik
- Sfeer en gewoontes in de huidige maatschappij

- Opvoeding
- Omgaan met elkaar
- Sociale controle

Cyla Ladage - Bram Ladage

- Kinderen weten niet wat ze eten, "geen voedingsleer" (verborgen suikers, 0% vet- termen)
- Kinderen bewegen te weinig
- Er moet op wijkniveau meer sport- en spelmogelijkheden komen
- Ouders te weinig tijd om gezond te koken
- Kinderen krijgen geen ontbijt voor school
- Supermarkten voor met kant-en-klare maaltijden
- Op consultatieburo/scholen meer voorlichting

Gerda Nijssen - Dona Daria, centrum voor vrouwen en emancipatie

- Praten over eten
- Tegenwicht t.o.v. reclame
- Lekker veel naar buiten
- Overleggen aan de keukentafel
- Samen alternatieven bedenken en voorleggen
- Afspraken maken en dus regels vastleggen
- Kinderen betrekken bij koken
- Eetmomenten i.p.v. veel tussendoor
- Snoepen is niet altijd/geen troost/compensatie voor iets anders
- Veilige speelomgeving
- Vriendjes en vriendinnetjes erbij betrekken

Martine van der Velden - Buurt en SpeeltuinWerk Rotterdam

- Veel kinderen eten te snel (*fast food*)
- Veel kinderen eten iet/snacken
- Veel ouders eten niet met de kinderen aan tafel
- Door armoede is ongezond voedsel vaak eerder haalbaar
- Tv en computeren voorkomt bewegen
- Dikke mensen worden vaak gediscrimineerd
- Kinderen hebben recht op een gezond leven
- Overheidsbemoeienis als regulerende factor
- Op school komen kinderen zonder ontbeten te hebben
- Op speeltuinen en bij Duimdroppen (?) zijn kinderen die honger hebben, vaak geven mensen bij deze voorzieningen de kinderen een boterham (geen uitzondering)
- Moeten we naar schoolmaaltijden zoals in Zweden gebruikelijk is?
- Frisdrank? → kinderen water laten drinken

Tafel E

Martine Berkhof - Sport en Recreatie, Jeugdbeleid

- Onvoldoende bewegen/toegenomen inactiviteit/minder buitenspelen
- Verkeerd eetpatroon
- Onvoldoende bewustzijn bij ouders van gevolgen overgewicht
- In relatie tot sociaal economische situatie
- Onvoldoende speelruimte in (oude) stadswijken
- Onveilige wijken

- Psychische factoren
- Opvoedingsaspecten, 'eten als beloning'
- Culturele aspecten; stevig is mooi/welvaart, meisjes die niet mogen bewegen
- Moderne verleidingen (pc, tv), zie ook eerste punt
- Groot aanbod vette voeding, snacks etc.
- Porties zijn groter geworden, bijv. bij McDonalds (tiener: hip, cool)
- Erfelijkheidsfactoren, aanleg
- Infrastructuur: maatschappij gaat steeds sneller, roltrappen, sneltreinen, metro, etc. etc.
- → gewoontevorming
- Verkeer
- Opvoeding
- "Eten op straat"
- Eenoudergezinnen
- Depressie
- Armoede
- Bewegingsonderwijs
  - Signalering
  - 100% bereik
  - Leerkracht in stage
- Lespakket in onderwijs
- Brede school
- Geld dat daarvoor nodig is
  - Vindplaats
  - Vervolgtraject

Hanneke Blok - Gezondheidscentrum Katendrecht

- Onmacht ouders (wel weten, niet kunnen)
- Armoede en sociale problematiek
- Te weinig sport op school/buiten
- Binnen blijven
- Depressies bij kinderen
- Te grote kans in de supermarkt
- Verslavingsproblematiek (bij ouders)
- Te weinig, vaker drinken
- Probleem is niet van de kinderen zelf

John Broer - ROC Zadkine

- Aanleg
- Te weinig bewegen door:
  - Tv
  - Computer
  - Weinig speelplekken
  - Gevaarlijk (druk) verkeer
- Kennis wat gezond/ongezond is
- Financiële mogelijkheden kinderen (ouders)
- Minder aandacht van ouders (sleutelkinderen)
- Compensatiegedrag van ouders (verwennen)
- Invloed reclame, *peer group*
- Verkrijgbaarheid ongezond eten (schoolkantine)

A. Ladage - Bram Ladage

- Jaarlijkse voorlichting op scholen
- Ouders van culturen waar dik mooi is
- Meer bewust calorieën tellen
- Kinderen uitlokken tot bewegen: sportzalen, trapveldjes, parcoursjes voor stepfiets, hindernisbaan

Marjon Verhoef - De Pijler OBS

- Media - tv programma's
- Computer - computerspelletjes/internet
- (Full-time) werken van ouders → gevolg is minder tijd om (actieve) dingen met de kinderen te ondernemen
- Gezonde producten zijn vaak duurder
- Sporten kost tijd en geld
- In bepaalde culturen neemt eten een andere plaats in. Het is vaak een belangrijker en socialer iets
- Voorbeeldgedrag ouders en volwassenen in de omgeving en media

Margrietha Wats - RVZ

- Tijdgebrek bij ouders
- Te veel andere prioriteiten
- Veel elektronische middelen om te communiceren
- Onbekendheid met sport
- Ouders vinden kinderen niet te dik, maar vinden dat ze slecht eten
- Eten = verveling, geen feest
- Afwezigheid gezonde keuzes
- Cultuur (dikke kinderen = welvaart)
- Speelruimte gebrek
- Gebrek aan kennis ouders
- Veel verborgen suikers in producten
- Slechte kwaliteit producten
- Veel verleidingen altijd aanwezig, zien eten doet eten
- Te weinig eten/onregelmatig/ongestructureerd
- Mens is gemaakt om te 'sparen'

Bijlage 3 Ingevulde formulieren naar aanleiding van individuele reflectie op de drie factoren die zijn gekozen als onderwerp in het debat

Hieronder staan de antwoorden die de deelnemers voor zichzelf geformuleerd hebben op de vragen over de rol die de partijen kunnen spelen in de aanpak van de drie factoren. Iedere deelnemer kon zelf kiezen op welke factor hij/zij wilde ingaan. De antwoorden zijn per factor geordend.

De vragen die werden voorgelegd waren:

- a. Wat kan mijn organisatie/groep/branche bijdragen aan de aanpak van deze factor?
- b. Welk belang heeft mijn organisatie/groep/branche daarbij?
- c. Tegen welke belemmeringen zou mijn organisatie/groep/branche daarbij kunnen aanlopen?
- d. Welke valkuilen voorzie ik daarbij?
- e. Welke andere organisaties/groepen/branches heb ik nodig bij het aanpakken van deze factor?

In onderstaande tabellen worden deze vragen niet steeds opnieuw opgenomen maar verwijzen we kortheidshalve met de letters a tot en met e naar bovengenoemde vragen.

Factor: Herstel van normale eetcultuur/-patronen

Nigar Özer - Diëtisten- en sportpraktijk Nimer	
a	Op individueel niveau
b	
c	
d	
e	
Karin Stubenitsky - Unilever Research	
a	- Rolmodellen geven in marketingactiviteiten - Gezonde voedingsmiddelen op de markt brengen die bijdragen aan normale eetpatronen
b	- Merk- en productbinding - PR
c	Geloofwaardigheid (?) v/d convenant (?) moet beïnvloed worden
d	
e	- Ouders - Kinderen - Beïnvloeders hiervan: diëtisten, kinderopvang, artsen, lokale buurthuis

Factor: Ondersteuning van ouders t.a.v. kennis, tijd, middelen om rolmodel te zijn

Lyn Blanchette - GGD	
a	<ul style="list-style-type: none"> - kennis proberen bij te dragen aan ouders (consultatiebureau, JGZ, ...) - samenwerken met andere organisaties om 'betere'/'langere' kinderopvang op te zetten, bijvoorbeeld naschoolse opvang langer (schoolwerk gedaan en bewegen op school/opvang)
b	Gezondheidsbevordering
c	<ul style="list-style-type: none"> - geld! - Weerstand van school/kinderopvangorganisatie
d	
e	<p>Tijd van:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Onderwijs - Scholen - Kinderopvang - Naschoolse opvang
Hanneke Blok - Huisarts Gezondheidscentrum Katendrecht	
a	<ul style="list-style-type: none"> - In vele individuele gesprekken met ouders keer op keer een aantal zaken bespreken. Steeds weer terugkomen op hoe e.e.a. is gelukt naast de aandacht voor gebrachte problemen - "Voorlichtingsbijeenkomsten" die we 4 keer per jaar houden
b	Bevordering van gezondheid en vooral van welbevinden
c	Armoede, onmacht en de mening van de buitenwereld
d	Te veel 'praten', verandering komt meestal alleen als mensen het zelf inzien en creatief genoeg zijn om e.e.a. op te lossen
e	Vele: school, oefentherapie, diëtisten, familie (verwijsmogelijkheden)
Xandra de Bruin - GGD (opmerking op formulier: maar factor herstel eetcultuur/-patroon ook in deze lijn)	
a	<ul style="list-style-type: none"> - Zowel individueel contact als op groepsniveau voorlichting - Sectoren die dit willen doen d.m.v. <i>evidence finding</i> en kennis en gegevens. Onderbouwing van financiering
b	GGD staat voor preventie primair en secundair van gezondheidsbedreigende factoren
c	Geen invloed op aanbod/werkwijze 0-4 jaar zorg en kennis van andere instanties.
d	De neiging om als "betweter" voorbij te gaan aan de andere factoren die in dit probleem spelen. Teveel probleemgericht.
e	<ul style="list-style-type: none"> - 0-4 jaar - scholen - Gemeentelijke organisaties
Klazine v.d. Horst - Erasmus MC	
a	Het opzetten/uitvoeren/coördineren/evalueren van interventies die ouders ondersteunen. <i>Evidence based</i>
b	Mogelijkheden tot onderzoek en de daarbij horende subsidies, en betere samenwerking met andere instanties en hulpverleners
c	Dat er weinig aandacht/tijd/geld is voor het planmatig ontwikkelen van een interventie

d	Te snel aan de slag gaan! Zonder dat er mogelijkheden voor evaluatie zijn → effecten kunnen dan moeilijk te achterhalen zijn
e	Scholen, ouders zelf, instanties die kunnen helpen bij opvoedingsondersteuning
	Arja Huysman - Huisarts
a	Kennis t.a.v. voeding en beweging: - Voorlichting - Spiegeling - Feedback - Evaluatie - Meten/wegen Risico's bespreken
b	Preventie ziekte/aandoeningen
c	- Intensiteit van begeleiding - Het niet of moeilijk kunnen betrekken van andere omgevingsfactoren
d	- Verantwoordelijkheid ouders - Gedrag is moeilijk te veranderen - Motivatie van ouders/kinderen
e	- school - samenwerking met
	Wilma Jansen - GGD
a	- Oudervoorlichting tijdens contactmomenten jeugdgezondheidszorg en op scholen - Ondersteuning via jeugdgezondheidszorg en eigen pedagogen
b	Draagt bij aan missie organisatie
c	
d	- Financiële middelen (tijd, geld) - Taalproblemen ouders - Motivatie ouders - Motivatie eigen professional (men moet geloven dat het werkt)
e	- Scholen - Consultatiebureaus (i.v.m. doorgaande lijn)
	Hermine Jongejan - Sint Franciscus Gasthuis
a	Informatievoorziening
b	Effectieve maatregelen bestrijding overgewicht geeft minder ziekte bij kinderen
c	Kennis overdracht moet mensen aanspreken. Voor verschillende mensen zal verschillende toon moeten worden gevonden
d	Veel energie steken in niet renderend werk
e	Mensen met kennis van normen/waarden en leefstijl binnen andere culturen
	Laura Koene -GGD
a	Binnen de contactmomenten van de artsen en verpleegkundigen van de jeugdgezondheidszorg met ouders en kinderen, kan aandacht worden besteed aan kennisoverdracht voeding en beweging en aan opvoedingsondersteuning

b	Gezondheidsbevordering is onze core-business
c	Tijd → weinig tijd in de contactmomenten om dit te bespreken
d	Structureel inbouwen extra tijd is lastig → aandacht politiek weg → geen tijd meer voor onderwerp
e	Consultatiebureau
	Ton Legerstee - Jeugd, Onderwijs & Samenleving
a	4 opvoedmilieus Interveniëren in 3: gezin, onderwijs/opvang, verenigingen, straat niet Versterken beleid door ingrepen in 2 ^{de} milieu Dialoog en partnerschap a. ouders voor de klas b. ouder zelf achterstand
b	Betrokken ouders geeft gemotiveerde kinderen
c	Ontwikkelen beleid met scholen en schoolsysteem. Moet nog worden opgestart (Kansen? Motie Van Aartsen)
d	- De maakbare samenleving - Steeds meer werkende ouders
e	Alle andere diensten
	Cyla Ladage - Bram Ladage
a	Consument inlichten over voedingswaarde en kcal waarde van onze producten
b	Dat men inziet dat er in veel voedingsmiddelen veel calorieën zitten waardoor men niet 'slecht' denkt over fast-food, maar ziet dat men <u>alles</u> met mate kan eten. Daarnaast is het van belang dat men weet welke bedrijven in de branche goed bereiden → vloeibare olie - vast vet verse aardappel - fabrieksaardappel
c	Tegen brenche meelifters die niet overstappen op gezond frituren
d	
e	- Keuringsdienst van waren - Voedingscentrum - Koninklijke Horeca Nederland
	Gerda Nijssen - Dona Daria
a	- Cursus voor ouders (moeders veelal) - Beetje theorie - Veel met elkaar praten over hoe en wat - Over keuzes maken - Plannen welke stappen te zetten - Overlegtechnieken met huisgenoten/familie - Vanuit eigen culturele achtergrond - Aanbod voor ouders verbreden
b	
c	- Samenwerking met scholen - Financiering
d	Financier ziet het belang van keuzes vanuit etnische achtergrond onvoldoende

e	<ul style="list-style-type: none"> - Vindplaatsen voor ouders - Scholen (basis, voortgezet) - GGD
Nigar Özer - Diëtisten- en sportpraktijk Nimer	
a	Voorlichting geven aan ouders op scholen, buurthuizen, moskeeën enz. over gezonde voeding en beweging
b	
c	Het is moeilijk ouders te betrekken en te bereiken
d	<ul style="list-style-type: none"> - Ouders komen niet 'opdagen' - Ze doen <u>niets</u> met de info die ze krijgen - Omdat het moeilijk is om huidige patroon te veranderen (leeftijd/voeding)
e	<ul style="list-style-type: none"> - Scholen (zij moeten ook het belang inzien) - Buurthuizen - GGD

Factor: Bevorderen alledaags bewegen

Onbekend	
a	<ul style="list-style-type: none"> - Professionals in bewegen zetten in scholen - Evolutioneer om te bewegen
b	<ul style="list-style-type: none"> - Directe invloed op beweeggedrag kinderen middels les - Je kunt ze massaler benaderen, door doen competent maken - Beweeggedrag er buiten stimuleren, lopen naar school enz. - 1 docent voor 25 kinderen i.p.v. 50 ouders wat bij te brengen (maakt ze dat competent en hebben ze tijd)
c	Politiek dec. preventie (=bewegen) midden jaren tachtig heft wegbezuinigd Als het kalf verdronken is, dempt men de put
d	Kosten voor de baten uit. Echter op korte termijn al verbeteringen, binnen 2 jaar.
e	<ul style="list-style-type: none"> - Politiek, landelijke en lokaal (wethouders) - Lokaal onderwijs - Eventueel gemeentefaciliteiten - Gezondheidsinstellingen (artsen die educatie trainen) losse opmerkingen op formulier: <ul style="list-style-type: none"> - capaciteit ligt veel lager dan ouders allemaal benaderen - sportsubsidies (i.r.t. verzekerings... (?) zorg en overheid) op basis van inkomen in ons aller belang - gezondheidsmentor
Martine Berkhof - Sport en recreatie, integraal jeugdbeleid	
a	Invoering project Elke dag bewegen op en rond scholen, binnenschools en buitenschools. D.m.v. doorlopende leerlijn kinderen en ouders bewust maken van gezonde voeding en bewegen én sport en bewegen aanbieden tijdens schooltijd (100% bereik) én na schooltijd, in de wijk of de sportclub
b	<ul style="list-style-type: none"> - Vanuit jeugdbeleid: integrale aanpak voor aanpak overgewicht - Sport en recreatie, biedt sport en spellessen aan
c	- Sport en spel nog onvoldoende integraal onderdeel van het onderwijsbeleid. Kerndoelen

	aanscherpen, vanuit OCW. Extra budget vanuit Rijk en gemeente gewenst - Gemeente heeft nu zelf vakleerkrachten gym in dienst vanuit stimuleringsgeld. Scholen hebben onvoldoende budget om nu professionals op beweeggebied aan te stellen
d	Gezamenlijke verantwoordelijkheid nemen!
e	- OCW, sturing op onderwijsbeleid - Bewegen net zo belangrijk als rekenen, leren en taal
	John Broer - ROC Zadkine, Sport en Bewegen
a	Deelnemers (studenten) leveren die op (brede) scholen na sluitingstijd kinderen verder begeleiden in het iedere dag bewegen
b	- Als stageplek voor onze deelnemers - Als latere werkplek voor onze afgestudeerden
c	Tijd van leerkrachten op (brede) scholen kan een beperkende factor zijn
d	
e	- Basisscholen - S&R
	Margriet Udding - ROC Zadkine
a	Binnenschoolse en buitenschoolse activiteiten begeleiden door Sport en Beweging-leiders
b	Leveren van sport en bewegingsactiviteiten en ontwikkelen nieuwe bewegingsactiviteiten
c	Dat men hele speciale eisen gaat stellen aan de SB-leiders
d	- Dat er alleen werk is na bijv. 5.00 - Dat het parttime banen zijn - Geld!!
e	Scholen
	Martien van der Velden - Buurt en Speeltuinwerk Rotterdam
a	Wij zijn van het 'buiten spelen', dat is alledaags bewegen. Er wordt binnen onze organisatie niet anders dan nagedacht over het veilig en plezierig buitenspelen op onze voorzieningen
b	'kinderen en spelen' is ons belang. Het overeind houden van 62 speeltuinen en 30 Duim-droppen (omgebouwde zeecontainers vol met leenmateriaal op de pleinen in Rotterdam) waar kinderen dagelijks gebruik van maken in de buurt waar zij wonen.
c	Belemmeringen liggen op de loer bij het opzeggen van 250 in en doorstroom medewerkers. Bij BSW zijn zij diegenen die het verschil maken tussen onbeheerd en onveilig buiten spelen in een grote stad als Rotterdam en wel veilig onder toezicht buiten spelen.
d	Dat het werk teveel geprofessionaliseerd wordt. Een goede speelvoorziening is verankerd in de buurt en moet door buurtbewoners gedragen en ondersteund worden. Hulp is daarbij geen probleem, maar niet alleen professionals. Een combinatie is ideaal.
e	Wij hebben vele organisaties nodig in de stad. De overheidsdiensten, de politie, ander wel-zijnswerk, scholen, maar ook de ouders van de kinderen heb je nodig om je doelen te bereiken.
	Marjon Verhoef - OBS De Pijler
a	- Meer bewegingsonderwijs - Bewustwording nut sport en spel
b	Fitte kinderen leveren betere prestaties op school

c	<ul style="list-style-type: none"> - Tijdsdruk gym legt het af tegen cognitieve vakken - Leerkrachten die nu van de pabo afkomen zijn niet bevoegd om gym te geven
d	
e	<ul style="list-style-type: none"> - HLO - Sport & recreatie
	Famke de Wilde - Lage Land Zorg, oefentherapie & fysiotherapie
a	Vroegtijdige stimulans van motorische ontwikkeling waardoor bewegen weer leuk en lekker is. Bewegen als gewoonte mogelijk maken voor kinderen. Dikke kinderen motiveren en stimuleren.
b	Behandeling voor 7 jaar geeft in kortere tijd meer resultaat. Hierdoor ontstaat een normale en optimale basis voor de rest van de ontwikkeling en kunnen kinderen sporten, gymmen en zwemmen zonder hinder.
c	Regelgeving & beleid, vanuit de verschillende organisaties; GGD, zorg, 1 ^e lijn, zorgverzekeraars en onderwijs dienen verschillende belangen of hebben tegenstrijdige regelgeving.
d	Veeeeel overleg voordat je 'gewoon' aan een doel kan werken. Multiprofessioneel/disciplinair vereist veel overleg (en dus overhead)
e	Onderwijs/GGD/VWS/zorgverzekeraars